

**ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА**

Географічний факультет
Кафедра конструктивної географії і картографії

Пояснювальна записка

до кваліфікаційної (магістерської) роботи

на тему

**ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНИЙ ФОНД САМБІРСЬКОГО РАЙОНУ
ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ: ПРИРОДООХОРОННЕ ТА РЕКРЕАЦІЙНЕ
ЗНАЧЕННЯ**

Виконав: студент 6 курсу групи ГРПм- 21с
напряму підготовки «Екологія»
спеціальності «Прикладна екологія»

Андрусейко Володимир Михайлович
(прізвище та ініціали)

Науковий керівник:
доц., к.г.н. Кричевська Д. А.
(посада, вчене звання, наукова ступінь, прізвище та ініціали)

Рецензент:
доц., к.г.н. Койнова І.Б.
(посада, вчене звання, наукова ступінь, прізвище та ініціали)

м. Львів – 2021 рік

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ РЕГІОНУ	6
1.1. Поняття про заповідну справу та головні напрями заповідного природокористування.....	6
1.2. Категорії природно-заповідного фонду України	8
1.3. Методи географічного аналізу мережі та структури природно-заповідного фонду досліджуваної території.	11
РОЗДІЛ 2. ПРИРОДНІ ТА ГОСПОДАРСЬКІ ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ МЕРЕЖІ ОБ'ЄКТІВ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ САМБІРСЬКОГО РАЙОНУ	14
2.1. Географічне положення та адміністративний устрій району	14
2.2. Геологічні та геоморфологічні особливості.....	16
2.3. Кліматичні особливості та гідрографічна мережа	22
2.4. Ґрунтовий покрив	24
2.5. Рослинний покрив та тваринний світ.....	27
2.6. Ландшафтний поділ території	29
2.7. Лісове господарство району	33
РОЗДІЛ 3. ІСТОРІЯ СТВОРЕННЯ, СТРУКТУРА ТА ЯКІСНИЙ СКЛАД ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ САМБІРСЬКОГО РАЙОНУ	37
РОЗДІЛ 4. ПРИРОДООХОРОННА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНИХ УСТАНОВ ТА ПАРКІВ-ПАМ'ЯТОК САДОВО-ПАРКОВОГО МИСТЕЦТВА САМБІРСЬКОГО РАЙОНУ	43
4.1. Природоохоронна характеристика природно-заповідних установ.....	43
4.1.1. Національний природний парк «Бойківщина»	43
4.1.2. Національний природний парк «Королівські Besкиди».....	47
4.1.3. Регіональний ландшафтний парк «Верхньодністровські Besкиди».....	49
4.1.4. Регіональний ландшафтний парк «Надсянський»	52
4.1.5. Дендрологічний парк «Рудківський».	55
4.2. Парки пам'ятки садово-паркового мистецтва	57
РОЗДІЛ 5. ЗАКАЗНИКИ, ЗАПОВІДНІ УРОЧИЩА ТА ПАМ'ЯТКИ ПРИРОДИ САМБІРСЬКОГО РАЙОНУ	61

5.1. Заказники району	61
5.2. Заповідні урочища району	67
5.3. Пам'ятки природи	70
РОЗДІЛ 6. ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ОБ'ЄКТІВ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ НА ТЕРИТОРІЇ САМБІРСЬКОГО РАЙОНУ...	76
ВИСНОВКИ.....	84
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	89

ВСТУП

Природно-заповідні території та об'єкти є важливим механізмом для регуляції стану навколишнього середовища. Вони сприяють збереженню типових та унікальних ландшафтів, рідкісних та зникаючих видів рослин та тварин. Природно-заповідні установи сприяють розвитку екологічного туризму, екологічної освіти та просвіти в межах певного регіону. Проте, заповідні території та об'єкти в Україні часто недостатньо інтегровані у плани та стратегії розвитку адміністративних утворень на місцевому рівні, що створює певні загрози для їхнього функціонування.

У представленому дослідженні проаналізований природно-заповідний фонд (ПЗФ) Самбірського району. Цей район розташований у прикордонному регіоні Львівщини, відомий наявністю збережених гірських та пригірських ландшафтів, густою річковою мережею, значною кількістю пам'яток природи, історії та культури. Актуальність дослідження полягає у вивченні сучасного стану мережі ПЗФ району, яка у майбутньому має стати невід'ємною частиною планування території цього регіону і включена в стратегії його сталого розвитку.

Об'єктом магістерської роботи є природно-заповідний фонд Самбірського району.

Предметом дослідження є вивчення структури ПЗФ району, його якісного складу, географічної мережі об'єктів, природоохоронного та рекреаційного його значення.

Метою роботи є дослідження природоохоронного та рекреаційного значення природно-заповідного фонду Самбірського району.

Для досягнення поставленої мети потрібно виконати такі завдання:

1. Проаналізувати теоретико-методичні підходи, які використовуються при дослідженні природно-заповідного фонду регіону;
2. Дослідити природні та лісогосподарські передумови формування мережі об'єктів ПЗФ Самбірського району;

3. Проаналізувати історію створення, структуру, якісний склад та мережу природно-заповідного фонду Самбірського району у розрізі природних ландшафтів;
4. Охарактеризувати заповідні установи та інші об'єкти ПЗФ району відповідно до наявних тут природо-заповідних категорій, дослідити їхнє природоохоронне та рекреаційне значення;
5. Встановити проблеми функціонування мережі об'єктів природно-заповідного фонду на території району.

Магістерська робота складається зі вступу, основної частини (шістьох розділів), висновків, списку використаних джерел (59 джерел), містить 7 таблиць, 29 рисунків. Загальний обсяг роботи становить 94 сторінки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ РЕГІОНУ

1.1. Поняття про заповідну справу та головні напрями заповідного природокористування

Заповідна справа – це комплекс організаційних, правових, наукових, економічних і виховних заходів, спрямованих на збереження унікальних та типових ландшафтів чи окремих природних об'єктів з науковою, природоохоронною та іншою метою [16].

Метою заповідної справи є збереження ландшафтної й біотичної різноманітності, насамперед, рідкісних та зникаючих видів рослин і тварин, рослинних угруповань та типів природних середовищ, підтримання загального екологічного балансу і сприяння сталому розвитку місцевостей та держави в цілому.

Об'єктом заповідної справи є: заповідні території різних категорій і рангів (біосферні, еталонні, державні, регіональні заповідники; національні і регіональні природні парки, пам'ятки абіотичної і біотичної природи; ботанічні, дендрологічні, зоологічні, мисливські господарства, екологічні стежки тощо).

Предметом заповідної справи є: вивчення, виділення, резервування, проектування і функціонування територій та об'єктів природно-заповідного фонду й екологічної мережі. [16]

Питання формування природно-заповідної справи та створення окремих заповідних територій в Україні та їхньої мережі розглянуті у працях С.Стойка (1988), М.Кукурудзи (2000), Грищенко Ю.М. (2000), Т.Андрієнко (2001, 2003), М.Гродзинського, М.Стеценка (2003), Л.Царика (2004, 2011), В.Борейка (2002, 2015), С.Поповича (2007), О.Міщенко (2014), Б.В. Сенчини (2012), В.Брусаса (1997, 2015), Д.Кричевської (2007, 2015) та інших.

Дослідження, що використовуються в заповідній справі найбільш широко, це моніторинг. Це метод вивчення будь-якого об'єкта, процесу, явища з

використанням спостереження і сучасних технічних засобів і приладів із фіксацією (картографування, фотографування, кінознімання, зарисовування) і документуванням кожного окремого результату методом опису, з метою прогнозування і моделювання цих об'єктів, процесів і явищ.

Достатньо широко в заповідній справі застосовують методи експерименту, історичний аналіз; методи фізичного, хімічного, математичного, біологічного аналізу, геоінформаційні технології. Досягнення заповідної справи мають наукове і прикладне значення. Їх широко використовують у сільському господарстві, медицині, ветеринарії, біотехнології, в різних галузях промисловості, і вони мають велике світоглядне значення [16].

До *головних завдань* заповідної справи відносяться [16]:

- розвиток нормативно-законодавчої бази у сфері заповідної справи з урахуванням міжнародних зобов'язань України та у зв'язку з розвитком теорії і практики ведення природоохоронної діяльності;

- виявлення та заповідання або резервування для подальшого включення до ПЗФ територій, що потребують охорони;

- забезпечення збереження у межах об'єктів і територій ПЗФ ландшафтної та біотичної різноманітності, насамперед, рідкісних та зникаючих видів рослин і тварин, рослинних угруповань та типів природних середовищ шляхом здійснення належного менеджменту з використанням найкращих світових зразків і практики у природоохоронній сфері;

- участь у формуванні єдиної національної екомережі України шляхом сприяння збереженню усіх природних екосистем у регіонах та участі у створенні Всеєвропейської екомережі, відновлення порушених екосистем;

- сприяння участі установ ПЗФ у забезпеченні сталого розвитку місцевостей шляхом співпраці установ із владними структурами, користувачами та власниками земель, залучення громадськості до управління територіями та об'єктами ПЗФ, надання рекреаційних послуг, сприяння зайнятості місцевого населення;

- здійснення еколого-освітньої, просвітницької та пропагандистської діяльності з метою підвищення престижу заповідної справи, виховання шанобливого ставлення до природи і природоохоронних територій.

1.2. Категорії природно-заповідного фонду України

Природно-заповідний фонд України включає різні за рангом і призначенням території і об'єкти. За своїм походженням вони поділяються на природні території й об'єкти та на такі, що є штучно створені людиною.

Відповідно до Закону України «Про природно-заповідний фонд України» (1992) розрізняють 11 категорій ПЗФ. До природних відносять сім категорій: природний заповідник, біосферний заповідник, національний природний парк, регіональний ландшафтний парк, заказник, пам'ятка природи, заповідне урочище. Такі чотири категорії ПЗФ, як ботанічний сад, дендрологічний парк, зоологічний парк, парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва є штучно створеними об'єктами [16]. Категорія, до якої відноситься певна територія чи об'єкт ПЗФ, визначається відповідно до того цільового призначення та тих функцій і завдань, які дана територія чи об'єкт мають виконувати [38].

Природні території й об'єкти [15]:

- *Природні заповідники* — природоохоронні, науково-дослідні установи загальнодержавного значення, що створюються з метою збереження в природному стані типових або унікальних для даної ландшафтної зони природних комплексів з усією сукупністю їх компонентів, вивчення природних процесів і явищ, що відбуваються в них, розробки наукових засад охорони навколишнього природного середовища, ефективного використання природних ресурсів та екологічної безпеки.
- *Біосферні заповідники* є природоохоронними, науково-дослідними установами міжнародного значення, що створюються з метою збереження в природному стані найтипівіших природних комплексів біосфери, здійснення фонового екологічного моніторингу, вивчення навколишнього природного середовища, його змін під дією антропогенних факторів.

- *Національні природні парки* є природоохоронними, рекреаційними, культурно-освітніми, науково-дослідними установами загальнодержавного значення, що створюються з метою збереження, відтворення і ефективного використання природних комплексів та об'єктів, які мають особливу природоохоронну, оздоровчу, історико-культурну, наукову, освітню та естетичну цінність.
- *Регіональні ландшафтні парки* є природоохоронними рекреаційними установами місцевого чи регіонального значення і створюються з метою збереження в природному стані типових або унікальних природних комплексів та об'єктів, а також для забезпечення умов для організованого відпочинку населення.
- *Заказники* — природні території (акваторії), що створюються з метою збереження і відтворення природних комплексів чи їх окремих компонентів. Заказники поділяються на ландшафтні, лісові, ботанічні, загальнозоологічні, орнітологічні, ентомологічні, іхтіологічні, гідрологічні, загальногеологічні, палеонтологічні та карстово-спелеологічні.
- *Пам'ятки природи* – окремі унікальні природні утворення, що мають особливе природоохоронне, наукове, естетичне і пізнавальне значення, з метою збереження їх у природному стані.
- *Заповідні урочища* – лісові, степові, болотні та інші відокремлені цілісні природні комплекси, що мають важливе наукове, природоохоронне і естетичне значення, створюються з метою збереження їх у природному стані.

Штучно створені об'єкти [15]:

- *Ботанічні сади* – об'єкти, що створюються з метою збереження, вивчення, акліматизації, розмноження в спеціально створених умовах та ефективного господарського використання рідкісних і типових видів місцевої і світової флори шляхом створення, поповнення та збереження ботанічних колекцій, ведення наукової, навчальної і освітньої роботи.
- *Дендрологічні парки* створюються з метою збереження і вивчення у спеціально створених умовах різноманітних видів дерев і чагарників та їх

композицій для найефективнішого наукового, культурного, рекреаційного та іншого використання.

- *Зоологічні парки* створюються з метою організації екологічної освітньо-виховної роботи, створення експозицій рідкісних, екзотичних та місцевих видів тварин, збереження їх генофонду, вивчення дикої фауни і розробки наукових основ її розведення у неволі.
- *Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва* — найбільш визначні та цінні зразки паркового будівництва з метою охорони їх і використання в естетичних, виховних, наукових, природоохоронних та оздоровчих цілях [9].

Крім поділу територій та об'єктів ПЗФ за їх походженням, вони розрізняються також і за значенням. Залежно від екологічної, наукової, історико-культурної, естетичної, оздоровчої та іншої цінності території та об'єкти ПЗФ можуть бути загальнодержавного чи місцевого значення. При цьому ряд категорій ПЗФ можуть бути як загальнодержавного, так і місцевого значення (це стосується заказників, пам'яток природи, ботанічних садів, дендрологічних парків, зоологічних парків та парків-пам'яток садово-паркового мистецтва). Регіональні ландшафтні парки і заповідні урочища є категоріями ПЗФ місцевого значення. А природні заповідники, біосферні заповідники і національні природні парки створюються лише на загальнодержавному рівні, при цьому біосферні заповідники є категорією ПЗФ міжнародного значення, оскільки створення і функціонування всіх територій цього типу вимагає дотримання не лише національних, а й міжнародних процедур, при цьому всі біосферні заповідники є елементами відповідної глобальної мережі, загальний реєстр якої ведеться Програмою ЮНЕСКО „Людина і біосфера”.

Категорії ПЗФ можна також класифікувати за **юридичним статусом**. Деякі з них є юридичними особами, інші створюються (оголошуються) без такого статусу. Так, відповідно до чинного законодавства, статус юридичної особи мають національні природні парки, регіональні ландшафтні парки, природні заповідники, біосферні заповідники а також ботанічні сади, дендрологічні парки та зоологічні парки загальнодержавного

значення. Заказниками, пам'ятками природи чи заповідними урочищами оголошуються території й об'єкти без надання їм статусу юридичної особи. Ботанічні сади, дендрологічні парки, зоологічні парки місцевого значення та парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва можуть бути визнані юридичними особами або оголошуватись територією ПЗФ без такого статусу [38].

1.3. Методи географічного аналізу мережі та структури природно-заповідного фонду досліджуваної території.

При проведенні оцінки мережі природно-заповідного фонду досліджуваної території слід проаналізувати розміщення існуючих категорій природно-заповідних об'єктів у системі адміністративного та природного районування. Такий аналіз дозволяє сформулювати висновки щодо повноти ступеня представленості їх у системі районування певної території [9].

Мережа ПЗФ України у багатьох випадках формувалася без огляду на її репрезентативність у структурі природного районування окремих регіонів. Існуючі природно-заповідні об'єкти часто невеликі за площею, ізольовані від інших природно-заповідних об'єктів, що призводить до розірваності традиційних міграційних шляхів. Тому важливим етапом є оцінка природно-заповідного фонду за такими показниками:

1. *Загальна кількість природно-заповідних територій та об'єктів* певної території ($N_{\text{заг}}$) (в межах адміністративних, фізико-географічних, геоботанічних одиниць).
2. *Загальна площа природно-заповідного фонду* певної території, ($S_{\text{заг}}$), га (в межах адміністративних, фізико-географічних, геоботанічних одиниць).
3. *Відсоток заповідності території*, тобто відношення площі природно-заповідного фонду певної території ($S_{\text{пзф}}$) до її загальної площі ($S_{\text{заг}}$):

$$S_{\text{пзф}} = S_{\text{пзф}} 100 / S_{\text{заг}} \quad (1)$$

4. *Відсоток суворої заповідності* ($S_{\text{с.з.}}$), тобто відношення площі природно-заповідного фонду певної території із суворим режимом до загальної площі регіону:

$$S_{с.з.} = S_1 100/S_{заг} (2)$$

5. *Ступінь розчленованості (інсуляризованості) природно-заповідних територій (I)*, який складається з двох компонентів (I_m і I_N). За різними оцінками, мінімальна площа стійкого існування лісового масиву становить від 50-100 га (для антропогенного мало змінених територій) до 500 га (для масивів, оточених антропогенно зміненими ландшафтами).

Оптимальною площею лісового масиву, яка дає змогу зберегти природну (еталонну) структуру та динаміку природних екосистем лісової зони, високе біорізноманіття, рідкісні та зникаючі екосистеми, мінімізувати вплив зі сторони антропогенно змінених територій і є достатньою для підтримки життєздатних популяцій великих хижих ссавців і птахів називають від 10 000 до 50 000 га.

На думку Ю. А. Злобіна та його співавторів гранична площа заповідного об'єкту, яку можна вважати екологічно стабільною складає 50 га.

Індекс інсуляризованості території (I) буде дорівнювати:

$$I = (S_{н.с.} / S_{пзф} + N_{н.с.} / N_{заг}) / 2, (3)$$

де $S_{н.с.}$, $N_{н.с.}$ – відповідно площа і кількість нестійких природно-заповідних об'єктів (площа кожного з них менше 50 га).

Значення I лежать у межах від 0 (інсуляризованість повністю відсутня) до 1 (інсуляризованість максимальна, всі природно-заповідні об'єкти нестійкі, мають площу менше 50 га). Чим вище значення I, тим значнішу роль в загальній території, що охороняється, відіграють дрібні ділянки, що не мають екологічної стабільності, їх роль у збереженні генофонду незначна.

6. Рівномірність розподілу природно-заповідного фонду певної території. Вона оцінюється за бальною шкалою (Андрієнко і ін., 1998): 1 бал – нерівномірний розподіл; 2 бали – відносно рівномірний розподіл; 3 бали – рівномірний розподіл.
7. Ландшафтна репрезентативність, тобто представленість у мережі природно-заповідних територій основних елементів ландшафту певної території. Оцінюється за п'ятибальною шкалою: 1 бал – низька, 2 бали –

задовільна, 3 бали – достатня, 4 бали – висока, 5 балів – дуже висока (Андрієнко та інші, 1998).

8. Характеристика якісного складу природно-заповідного фонду певної території. За класифікацією природно-заповідних територій, прийнятій в Україні, виділяється 11 категорій (природні і біосферні заповідники, національні природні та регіональні ландшафтні парки, заказника, пам'ятки природи, заповідні урочища, парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва, ботанічні сади, дендрологічні і зоологічні парки). Оцінка проводиться за кількістю і загальною площею природно-заповідних об'єктів по кожній із категорій.

В цілому комплексно оцінити у балах природно-заповідний фонд певного регіону на предмет виконання ним функції збереження біорізноманіття пропонується із використанням показників, що описані у таблиці 1.1.

Таблиця 1.1.

Критерії оцінки природно-заповідного фонду регіону

Оцінка		Коефіцієнт заповідності	Коефіцієнт інсуляризованості	Якісний склад (кількість категорій)
В балах	описово			
1	низька	0 - 2	1 - 0,8	1 - 2
2	задовільна	2,01 - 4,0	0,8 - 0,6	3 - 4
3	достатня	4,01 - 6,0	0,6 - 0,4	5 - 7
4	висока	6,01 - 8,0	0,4 - 0,2	8 - 9
5	дуже висока	більше 8	0,2 - 0	10 - 11

Така комплексна бальна оцінка ПЗФ регіону за вказаними показниками може змінюватись від 3 до 15 балів. При оцінці у 3 бали природоохоронна функція об'єктів ПЗФ є низькою, при оцінці у 15 балів – дуже високою.

РОЗДІЛ 2

ПРИРОДНІ ТА ГОСПОДАРСЬКІ ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ МЕРЕЖІ ОБ'ЄКТІВ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ САМБІРСЬКОГО РАЙОНУ

2.1. Географічне положення та адміністративний устрій району

Самбірський район був створений 17 липня 2020 року в процесі децентралізації адміністративно-територіального устрою України, шляхом об'єднання колишніх Турківського, Самбірського та Старосамбірського районів. Розташований в південно-західній частині Львівської області. На заході його межа збігається з державним кордоном Республіки Польща (рис.2.1).

Його сусідами є: з півночі Яворівський район, з східної – Дрогобицький і Стрийський райони, з північно-східної сторони Львівський, з південного і південно-західної сторони Мукачівський і Ужгородський райони Закарпатської області.

На території району знаходяться два пункти пропуску через державний кордон: Хирів-Кросьценко (залізничний) та Смільниця-Кросьценко (автомобільний).

Північна частина району розташована в передгір'ї Карпат, а південна частина знаходиться у географічній зоні Українських Карпат. Гірську систему Карпат на Самбірщині формують: Верхньодністровські Бескиди (у верхній течії Дністра), Сколівські Бескиди і Верховинський Вододільний Хребет, на якому біля с. Верхне Гусне знаходиться найвища вершина Львівської області – гора Пікуй (1408 м н. р. м.). На висоті 760 м, у селі Вовче на південно-західному схилі Розлуцького хребта, бере початок одна з найбільших річок України – Дністер.

На території району знаходяться два національні природні парки – «Бойківщина» та «Королівські Бескиди» та два регіональні ландшафтні парки – «Верхньодністровські Бескиди» і «Надсянський».

Район поділяється на такі 11 територіальних громад: Боринська, Турківська, Стрілківська, Добромільська, Бісковицька, Рудківська, Новокалинівська, Ралівська, Самбірська, Хирівська та Старосамбірська (рис.2.1).

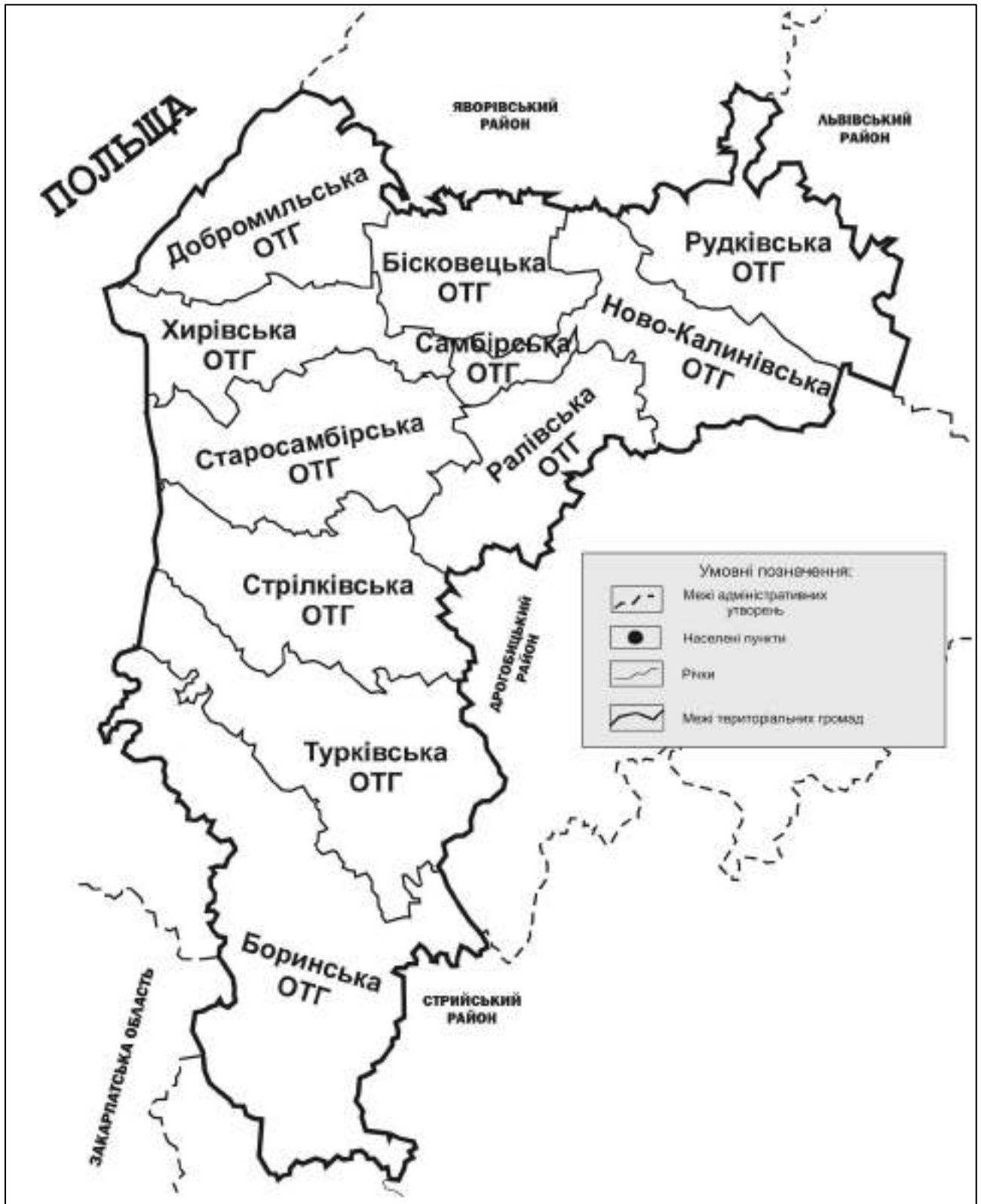

Рис. 2.1. Географічне положення та адміністративна структура Самбірського району [1]

Площа району становить 325 960 га. Адміністративним центром району є місто Самбір, яке лежить на віддалі 73 км від Львова. У районі є 286 населених пунктів, із них 7 міст, 4 селища міського типу і 275 сіл. Міста: Самбір, Старий Самбір, Турка, Новий Калинів, Хирів, Доброміль та Рудки. Селища міського типу: Бориня, Стара Сіль, Нижанковичі та Дубляни [41].

2.2. Геологічні та геоморфологічні особливості

За геологічною будовою Самбірський район, починаючи з північної його частини, розташовується на нерозчленованих відкладах нижнього неогену кайнозойської групи неогенової системи і виражена відкладами у вигляді глини, алевролітів, пісковиків, конгломератів та солі Внутрішньої зони Передкарпатського прогину (рис.2.2.).

Уся інша частина району розміщена на нижньому-верхньому палеогені палеогенової системи. Характеризується ритмічним чергуванням тонких шарів аргілітів, алевролітів і пісковиків, місцями грубоверстуватих, з включенням товщ масивних пісковиків нижнього палеогену.

Між палеогеном у таких розривних порушеннях неогенового віку, як головні та другорядні насуви, простежуються відклади нижньоверхньої крейди. Характеризуються ритмічним чергуванням шарів пісковиків, алевролітів і аргілітів, місцями кременистих [55].

З геоморфологічного погляду, Самбірський район у північній частині розміщений у межах Прибескидського Передкарпаття. Переважаючи абсолютні висоти тут коливаються в межах від 240 м (Верхньодністерська улоговина) до 400-519 м (Стривігорська та Дрогобицька височини). Вирізняють такі типи рельєфу як улоговинно-терасовий, водно-льодовиково-ерозійний, водно-льодовиково-алювіальний, денудаційно-аккумулятивний, долинно-терасовий, денудаційно-ерозійний.

Виділяються такі геоморфологічні райони:

- 1) *Сянсько-Дністерська увалисто-горбиста льодовиково-водно-льодовикова вододільна височина* з поширенням льодовикових та водно-льодовикових форм

рельєф займає основну частину Сянсько-Дністерського межиріччя з Головним Європейським вододілом. Абсолютні висоти коливаються від 280 до 340 м (абсолютна висота – 341 м біля с. Чижки).

2) *Верхньодністерська алювіальна рівнина* розміщена на лівобережжі Дністра і простягається на схід від злиття річок Стривігора та Болозівки. Максимальні висоти не перевищують 260-275 м. Переважаючі площі займають заплава, перша та друга тераси. Тут можна виокремити *Самбірську улоговину* як геоморфологічний підрайон. Вона займає північно-західну частину рівнини. Поверхня заплави та надзаплавної тераси заболочені. Русла рік врізані в алювіальні відклади на 3-6 м.

3) *Стривігорська денудаційно-аккумулятивна височина* розміщена поблизу краю Карпат і охоплює переважно межиріччя Болозівки - Стривігора, Стривігора - Дністра. Переважають абсолютні висоти коливаються від 300 м на межиріччі Стривігора - Болозівки до 450 м біля краю гір. У цьому районі знаходиться найвища вершина Прибескидського (північно-західного) Передкарпаття - г. Радич (519 м). Межиріччя характеризується увалисто-балковим рельєфом та доброю терасованістю. Простежується п'ять надзаплавних терас, зустрічаються залишки поверхонь Лоевої (шоста тераса) і Красної. В передгірській частині добре фіксується Добромиль-Хирівська прохідна долина.

4) *Дрогобицька денудаційно-аккумулятивно-ерозійна височина* розміщена на межиріччі Дністра та Стрия з переважаючими абсолютними висотами 300-400 м. Великі площі на межиріччях займають поверхні четвертої, п'ятої та шостої надзаплавних терас, поблизу краю гір зустрічаються фрагменти денудаційних поверхонь. Структурно Дрогобицька височина приурочена здебільшого до Самбірського покриву Внутрішнього Передкарпаття. Доказом недавньої тектонічної активності є досить розвинута ярково-балкова сітка.

В центральній частині Самбірського району розташована геоморфологічна область Скибових (Зовнішніх) Карпат складчасто-насувних середньогір'їв і низькогір'їв приурочена до Скибового покриву, характерною структурною особливістю якої є перекинуті антиклінальні складки. Південно-західні крила

складок по площинах розривів в осьових частинах насунуті на 20 км і більше на північний схід. Орографічні елементи відповідають тектонічним і відображають особливості поздовжньо-зональної структури та літології.

У геоморфологічній підобласті Бескидів виділено геоморфологічний район *Верхньодністерських Бескидів*. Вони займають північно-західну частину Скибових Карпат. Північно-східна межа проходить від кордону з Польщею до долини р. Стрий вздовж орографічного уступу з Передкарпаттям, південно західна - зі Стрийсько-Сянською Верховиною (зона Кросно), долина р. Стрий відділяє район від Сколівських Бескидів. Для району характерний низькогірний рельєф з порівняно м'якими обрисами й абсолютними висотами 600-800 м, за винятком хребтів Магуро-Лімнянського (1022,0 м), Розлуцького (932,9 м) та Цюхового (939,4 м). У межах низькогірних Верхньодністерських Бескидів виділені такі підрайони: Орово-Магуро-Лімнянський, Орівський, Хирівський, Підбузький, Топільнице-Розлуцький. Хирівський, Підбузький і Орівський підрайони приурочені до смуги крайового низькогір'я, яке сформувалося на Береговій, Орівській і частково Сколівській скибах. Орово-Магуро-Лімнянський і Топільнице-Розлуцький підрайони сформувалися на скибах Парашки, Зелем'янки та Рожанки [55].

Хирівський підрайон на межиріччях Вирви, Стривігора та Дністра займає не широку смугу типового крайового низькогір'я, яке сформувалося на Орівській і Сколівській скибах. Берегова скиба в рельєфі практично не виражена, вона перекрита Орівським насувом. Невисокі хребти з абсолютними висотами від 500-550 до 600-730 м і куполо подібними вершинами (максимальні висоти гори Комарка, 651,7 м, та Велика Сушиця, 732,6 м) сильно розчленовані долинами Вирви, Стривігора, Дністра й їхніми численними притоками. Переважають у будові хребтів відклади стрийської світи. Глибоко врізані долини потоків мають круті, часто урвисті береги. Поздовжні відрізки долин закладені вздовж вузьких смуг виходів аргілітів і алевролітів мені літової світи.

Підбузький підрайон продовження у південно-східному напрямі крайово то низькогір'я на межиріччях Дністра - Бистриці Підбузької - Тисьмениці. Смуга

низькогір'я значно розширена здебільшого завдяки Орівській морфоструктурі у будові якої провідну роль відіграють відклади стрийської світи верхньої крейди. Абсолютні висоти поступово зростають у південно-східному напрямі (від 600 м на межиріччі рік Дністер та Бистиця Підбузька до 600-720 м на межиріччі Бистриці Підбузької і Тисьмениці, г. Биковець, 734 м). Північно-західна частина району приурочена до Воля-Блажівського блокового підняття, яке в рельєфі добре виражене витином р. Дністер. До Передкарпаття підрайон підходить чітко вираженим уступом. Територія розчленована численними притоками Бистриці Підбузької та Дністра, верхів'яно Тисьмениці.

Орівський підрайон займає південно-східну частину крайового низькогір'я Верхньодністерських Бескидів поміж верхів'ями Тисьмениці на північному заході і долиною р. Стрий на південному сході. Досить широкою смугою представлена Берегова морфоструктура з абсолютними висотами 700-800 м (г. Верх - 802,6 м г. Вага — 748,4 м). Ще більше зростають абсолютні та відносні висоти в межах Орівської морфоструктури (максимум на хребті Цюховий, 939,4 м). Таке зростання висот у цьому підрайоні, порівняно з північно-західною частиною крайового низькогір'я, пов'язане з Орівським блоковим підняттям. У будові підрайону, крім переважних відкладів стрийської світи, беруть участь ямненські пісковики, які в околицях сіл Урич і Ямельниця утворили мальовничі скелі [55].

Орово-Магуро-Лімнянський підрайон розміщений на межиріччі Дністер-Стривігора й охоплює морфоструктури Парашки, Зелем'янки та Рожанки. Найширшу смугу займає морфоструктура Парашки, яка представлена двома низькогірними хребтами з вершинами Кобила (749 м), Свиний (752 м), Магура (736 м), що розділені поздовжніми долинами. З морфоструктурою Зелем'янки пов'язані хребти Оровий і верх Оровий з типовими куполоподібними вершинами й абсолютними висотами 700-800 м (г. Яворницько, 800,5 м; г. Горб, 739,9 м). Максимальна висота підрайону приурочена до Магуро-Лімнянського хребта (1022 м). У будові хребтів беруть участь відклади дрібноритмічного флішу верхньої крейди, еоцену й олігоцену, через що територія має вигляд сильно

розчленованого погорбованого низькогір'я. Схили хребтів розчленовані численними зворами, балками, круті береги яких ускладнені зсувами.

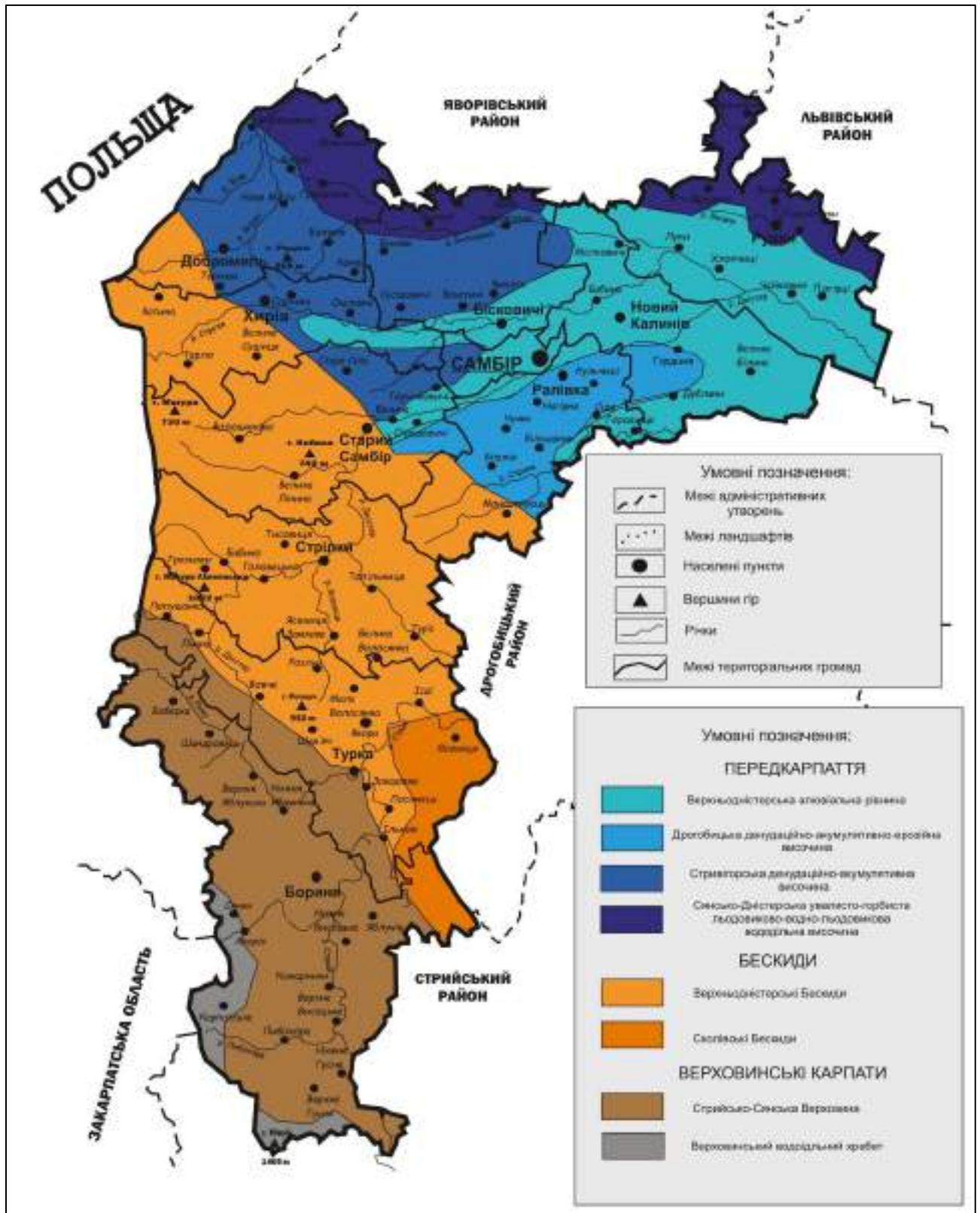

Рис. 2.2. Геоморфологічні області та райони в межах Самбірського району (складено за [33])

Топільнице-Розлуцький підрайон займає межиріччя Дністра та Стривігора в межах морфоструктур Парашки, Зелем'янки і Рожанки. Для підрайону характерне чергування хребтів «карпатського» простягання з поздовжніми долинами. Абсолютні висоти зростають у південно-західному напрямі від 750-800 м (максимальні висоти г. Маловенка, 848,2 м; г. Вишка, 838,5 м; г. Прислип 827 м) до 850-900 м (максимальні висоти — г. Розлуч, 932,9 м; г. Вінець, 891,9 м). У рельєфі добре простежуються фрагменти Бескидської та Підбескидської поверхонь вирівнювання, а також долинні педименти.

Також частково в межі району входить геоморфологічний район *Сколівських Бескидів*. Як і в районі Верхньодністерських Бескидів панівне становище в будові хребтів мають відклади стрийської світи верхньої крейди. По рівновисотних хребтах простежуються фрагменти Бескидської поверхні вирівнювання. Переважні абсолютні висоти коливаються в межах 900-1200 м.

Область *Вододільно-Верховинських Карпат* займає крайню південну частину Самбірського району. Сформований на структурах зони Кросно, для якої характерне домінування дрібноритмічного олігоценового флішу. Головні компоненти – аргіліти, які чергуються з пісковиками й алевролітами. Загалом на території Львівщини у Вододільно-Верховинських Карпатах виділяють такі типи рельєфу: низькогірних ерозійно-антиклінальних хребтів, середньогірних ерозійно-структурних хребтів і синклінальних поздовжніх долин. Крім того, варто було б відзначити наявність на більшості хребтів фрагментів реліктових денудаційних поверхонь. На підставі одного або поєднанні кількох типів рельєфу у межах району у Вододільно-Верховинських Карпатах виділяють два геоморфологічні райони: Стрийсько-Сянської Верховини і Верховинського Вододільного хребта [55].

На *Стрийсько-Сянській Верховині* за деякими морфологічними відмінностями виділяють Турківський геоморфологічний підрайон.

Турківська верховина займає крайню північно-західну частину Стрийсько-Сянської Верховини від кордону з Польщею на північному заході до меридіонального відрізка долини Стрия. Панівне положення тут належить

низькогірним антиклінальним хребтам і синклінальним поздовжнім долинам. У долинах сучасних рік добре представлені яруси високих, середніх і низьких терас. Максимальні абсолютні висоти не перевищують 800-900 м. Для підрайону характерне досить інтенсивне ярково-балкове розчленування, наявність давніх і сучасних зсувів.

Геоморфологічний район *Верховинського вододільного хребта* відділяє Стрийсько-Сянську Верховину від Воловецько-Міжгірської верховини (Закарпатська область). Внаслідок інтенсивної регресивної ерозії верхів'ями численних рік басейнів Дністра і Тиси хребет набув звивистої форми. Північно-західна частина хребта від Ужоцького перевалу до г. Пікуй (1408,3 м) сформувалася на антиклінальній складці «карпатського» простягання, в будові якої беруть участь масивні шаруваті пісковики та алевроліти й аргіліти вигодської світи. Пригребенева частина південно-західних схилів значно крутіша (30° і більше), ніж північно-східних. Скельні відслонення, нагромадження брил, кам'яні розсипи трапляються на обох схилах хребта. Такі мезо- і мікроформи рельєфу найвиразніше представлені на конусоподібній вершині г. Пікуй. Виположені ділянки полонин зосереджені здебільшого на північно-східних схилах [22].

2.3. Кліматичні особливості та гідрографічна мережа

Самбірський район розташований у смузі атлантико-континентального клімату, для якого характерні низький тиск, велика вологість повітря та прохолодне літо. Повітряні маси, що приносяться на територію району, мають різне походження: континентальне (східне та південно-східне) та морське (північне, західне, південно-західне) [44].

Швидкість вітру в Карпатах буває дуже високою (до 30 і більше м/с), що викликає вітровали та буреломи у лісах.

З наближенням до Карпат збільшується кількість опадів (до 800 мм), а особливо кількість опадів за добу (при зливових дощах — до 100–200 мм/добу), що пов'язане з формуванням потужних зон атмосферних фронтів на смузі

контакту з Карпатами. У Карпатах кількість опадів збільшується з наростанням висоти. Важливе значення мають орографічні (рельєфні) умови проходження повітряних мас через гори, а також їх позиційне розташування, що утворилися на Передкарпатті та північному макросхилі Карпат з одного боку та Закарпатті та південному макросхилі Карпат — з другого. В умовах їх малорухомості у фронтовій зоні виникають грози, зливові дощі, сильні вітри.

Територія району загальною площею 325960 га вкрита густою мережою річок, що належать до басейнів Дністра та Вісли (Чорного та Балтійського морів). Не всі річки придатні для судноплавства. Вздовж р. Дністер виділено водоохоронну смугу, шириною 1 км. [44]

На всіх ріках району спостерігають три рівні підняття води: весняна повінь, внаслідок танення снігу (березень-квітень); літні паводки від випадання тривалих і сильних дощів (червень-серпень); зимові підняття рівня води через тривалі та інтенсивні відлиги (грудень-лютий).

Найдовшою річкою району є Дністер, який бере початок з джерел, що виходять на поверхню на схилах г. Розлуч біля с. Вовче на висоті 760 м н.р.м. Біля села Лімна починається Бескидський відрізок річки. До сіл Стрілки і Верхній Лужок Дністер перетинає хребти, утворюючи невеликі звивини. На ділянці Верхній Лужок – Спас, Дністер виробив поздовжню долину, ширина якої біля Старого Самбора сягає близько 2 км. Дністер у гірській частині характеризується значними перепадами висот і водоспадами кожні 2-3 км. Швидкість течії води – 1 м/с. Ширина Дністра на цій ділянці досягає 100 м, глибина – 2,5-3 м. Скелі та кам'яністі осипи складені з сірого сарматного вапняка, а місцями піщано-крейдових мергелів з вкрапленням кремнію. Уздовж русла річки то тут, то там простягаються галькові відклади.

Карпатська частина басейну має високорозвинену гідрографічну мережу з густотою до 1-1,5 км/км². У цій частині басейну формується близько 70% річкового стоку.

Значну роль у формуванні клімату верхньої частини річкового басейну відіграють Карпати. Клімат змінюється, залежно від висоти, від помірно теплого

у передгір'ї до помірно холодного в горах. У гірській частині басейну низький фон температури повітря, висока вологість.

Річний хід температури повітря та абсолютної вологості є синхронними: максимум зафіксований у липні, мінімум – у січні. Значною в карпатській частині басейну Дністра є і різниця в кількості атмосферних опадів: від 1200 мм і більше. Максимальна товщина снігового покриву (близько 80 см) припадає переважно на першу половину лютого. В окремі зими товщина снігу сягає 1,5 м. В передгір'ї вона вдвічі менша.

У гірській та передгірській частинах басейну підвищена кількість опадів у літньо-осінній період спричиняє надмірне зволоження цієї території та виникнення численних паводків [52].

Річка *Сян* є прикордонною гірською річкою та відноситься до категорії середніх водотоків. Бере початок в околицях північних схилів Верховинського вододільного хребта на висоті 930 м. V-подібна річкова долина. Схили долини круті й дуже круті, опуклі. Русло річки звивисте, не розгалужене, стійке. Береги переважно круті й обривисті. У межах Передкарпаття Сян приймає такі притоки: Шкло, В'яр, Вишня, Завадівка. Живлення річки змішане, переважно дощове [27].

Стрий – велика правобережна притока Дністра. Живлення річки змішане: дощове, снігове та підземне. Густота річкової мережі в Стрийському басейні становить 1,4 км/км². Русло річки звивисте, нестійке, деформується після кожного паводку. Найбільші притоки: Завадівка, Опір, Жижавка, Рибник [27].

2.4. Ґрунтовий покрив

На півночі Самбірського району є незначна частина *темно-сірих опідзолених* ґрунтів, які відзначаються високою природною родючістю і належать до особливо цінних (рис.2.3.). Утворюються під розрідженими широколистяними лісами паркового типу. Залягають в межах вододільних плакорів і плато, їхніх схилів, плоских і слабохвилястих рівнин середнього рівня, з неглибокими заляганням ґрунтових вод і водночас добре дренованих. Використовуються під рілля.

Також у північно-східній частині Передкарпаття є *чорноземи опідзолені* та *типові малогумусні*. Вони формуються за умов глибокого періодичного промочування, відсутнього накопичення у ґрунтовому профілі легкорозчинних солей та інтенсивної акумуляції гумусу. Відзначаються неглибокою гумусованістю. Чорноземи типові – добре мікроагреговані ґрунти. Характеризуються доброю родючістю та універсальним характером господарського використання.

Упереміш серед цих двох типів ґрунтів проявляються *сірі* та *світло-сірі опідзолені* невеликими плямами в межах Сянсько-Дністерської височини. Світло-сірі сформувались на неоглеєних і оглеєних лесоподібних суглинках. Вони залягають на вершинах горбів, на вододілах, припіднятих плато та їхніх схилах, займаючи найвищі гіпсометричні рівні, в умовах розчленованого рельєфу. Відзначаються невисоким вмістом та запасом гумусу [27].

Лучні ґрунти сформовані вздовж річок Болозівка та Стрв'яж, які пізніше впадають у Дністер. Утворюються на алювіальних, делювіальних та льодовикових відкладах. Характеризуються високою зволоженістю. Лучні ґрунти використовуються під рілля, під посіви овочевих культур, а також як високопродуктивні сіножаті та пасовища.

У долині річки Дністер займають місце *торфово-болотні* ґрунти та *торфовища*. Торфово-болотні формуються за умов надмірного ґрунтового та поверхневого зволоження, а торфовища – заростанням водойм і заболочуванням суходолів. Перші мають торфовий горизонт потужністю до 30-50 см, а інші – більше 50 см. Використовуються під посіви кормових культур, рідше – під рілля.

Дерново-підзолисті поверхнево-оглеєні в межах Передкарпаття займають давньотерасові вододіли, пологі схили горбистих передгір'їв, схили давньотерасових вододілів. Ґрунти не вирізняються високою родючістю. За гранулометричним складом - грубопилувато-легко- та середньо-суглинкові. Мають низький вміст гумусу. Використовуються під рілля, пасовища, сіножаття, лісові насадження. Серед цих типів точково проявляються *дерново-опідзолені оглеєні*.

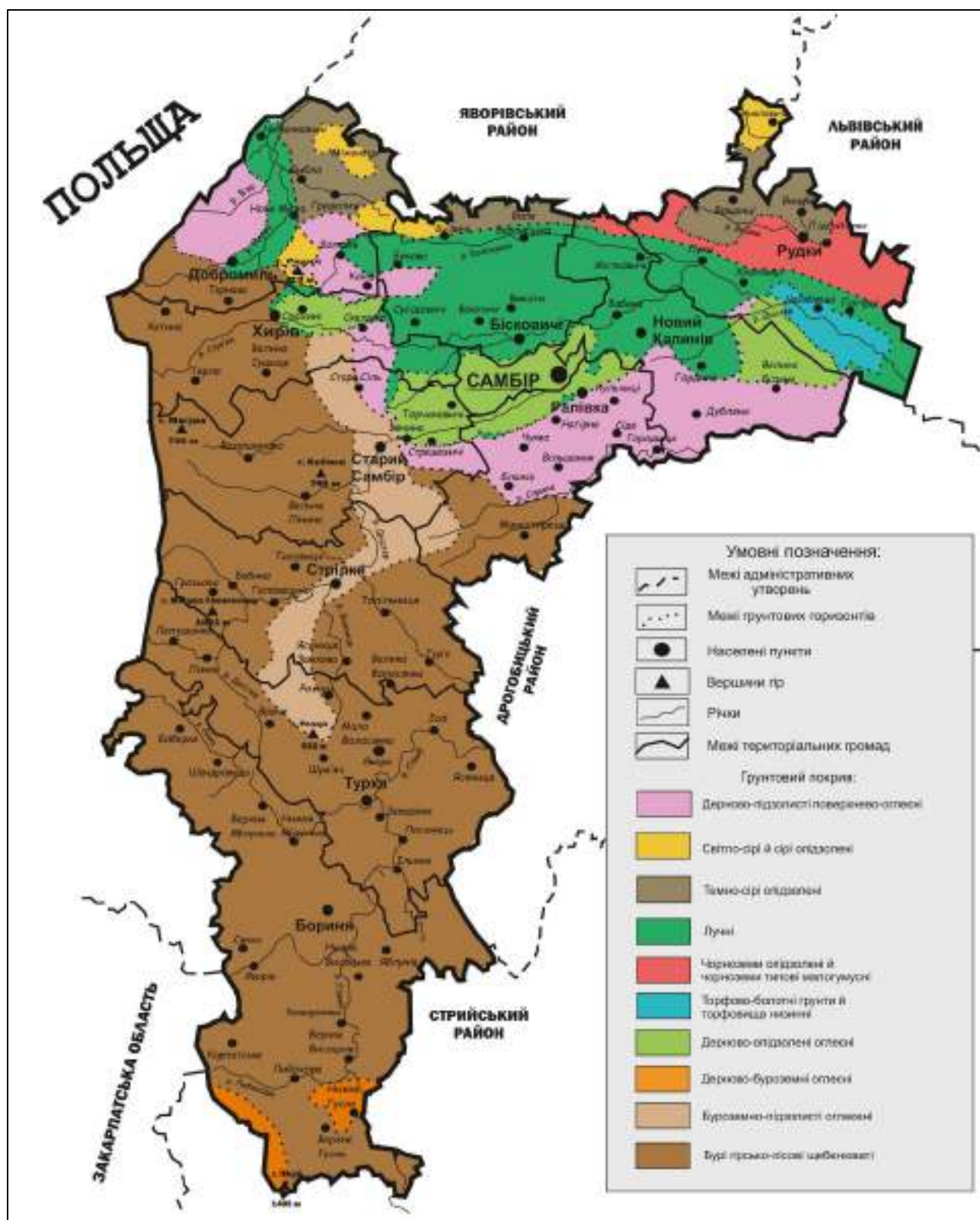

Рис. 2.3. Ґрунтовий покрив Самбірського району (складено за [2])

Буроземно-підзолисті ґрунти поширені в межах Прибескидського Передкарпаття, сформувалися під дубовими, дубовими-грабовими та дубово-ялинковими лісами в умовах надлишкового зволоження на алювіально-

делювіальних безкарбонатних суглинках, підстелених галькою або флішем у межах надзаплавної тераси Дністра. У їхньому поширенні прослідковується висотна зональність. Характерною ознакою є бурувате забарвлення у всіх генетичних горизонтах [27].

Майже на всій південній частині району в межах Карпатської гірської зони поширені *бурі гірсько-лісові щебенюваті* ґрунти, які поширені від 400-500 до 1100-1200, інколи до 1500 м над рівнем моря. Формуються під ялиновими, ялицевими, буковими лісами на елювії-делювії флішових порід, що характеризуються незначною потужністю та щебенюватістю. Вміст гумусу у буроземах залежить від абсолютної висоти. На найнижчих гіпсометричних рівнях гумус становить 2-3%, а в межах холодного поясу – 6-9%.

На межі з Закарпатською областю та Стрийським районом сформовані *дерново-буроземні* ґрунти. Відрізняються від буроземів наявністю дернового горизонту сірого або темно-сірого забарвлення з більшою насиченістю Кальцієм. За гранулометричним складом ґрунти здебільшого піщано-легкосуглинкові та середньосуглинкові. Характерним для них є наявність за всім профілем значної кількості щебеню. Вміст гумусу достатньо високий. Використовується для польових, кормових, овочевих та технічних культур [27].

2.5. Рослинний покрив та тваринний світ

У далекому минулому територія Самбірського району була вкрита лісами, які здебільшого зникли в його північній частині внаслідок освоєння людськими поселеннями територій у XIV—XVIII ст., вирубкою під посівні площі та випас худоби. Ліси на Передкарпатті характеризуються острівним розміщенням. Основними лісоутворюючими породами є: дуб, смерека, ялиця, сосна (рис.2.4.). Лісові угіддя представлені передгірськими грабово-дубовими, ялицево-дубовими та заплавними дубовими лісами. Геоморфологічні особливості Передкарпаття у межах Самбірського району визначають заболоченість його низинних територій. Болота розташовані в заплавах Дністра, в долинах його приток і річки Сян. Це еутрофні болота. Деревостан сформований головно

вільхою клейкою, осокою, очеретом та вільхою. На галявинах та узліссях ростуть дикі плодові дерева такі як яблуни, груші та черешні. На заболочених ділянках зеленіють верби та вільхи [44].

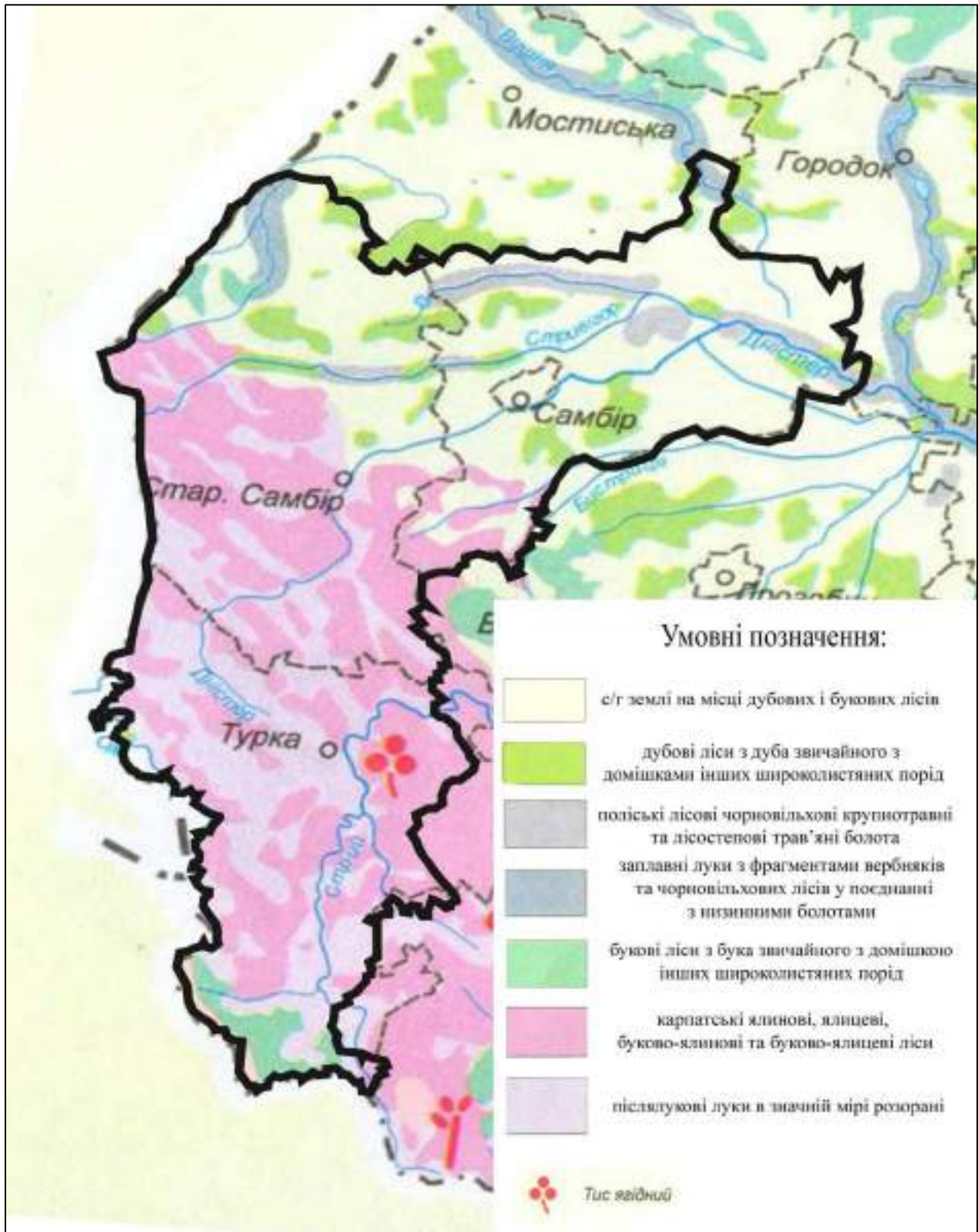

Рис. 2.4. Рослинність Самбірського району (на основі [33])

У Східних Бескидах більшість лісів мішані (ялицево-смереково-букові, ялицево-букові, смереково-буково-ялицеві), також є чисті букові, ялицеві та смерекові ліси. Найбільшим фітоценотичним різноманіттям у регіоні характеризуються букові ліси. Ялиця є майже постійним компонентом лісостанів у Бескидах. Сосна в Карпатських лісах зустрічається відносно рідко, переважно на оліготрофних болотах. Під лісом і в чагарниках зустрічаються бузина, малина, чорниця, ліщина, шипшина та інші.

Фауна району представлена ссавцями, птахами, рибою та комахами. З хижих тварин тут водяться вовк, рись, лисиця, видра, тхір. Копитними представлені дикі свині, козуля, олень. Серед птахів - качка, голуб, лебідь. Зустрічаються також білка, бобер, тритон, саламандра, горностай та інші [44].

2.6. Ландшафтний поділ території

За ландшафтною картою Львівської області (Муха Б.П., 1999) у межах Самбірського району визначено дев'ять ландшафтів, що належать до п'яти груп, генетично та фізіономічно споріднених. Це Мостиський ландшафт Опільської групи, Добромильський, Самбірський та Дрогобицький ландшафти Передкарпатської групи, Орівський та Верхньодністровський Бескидської групи, Турківський та Славський Верховинської групи, Пікуйський Полонинської (рис.2.5.)

Нижче охарактеризовані згадані ландшафти за публікаціями Мухи Б.П. (2003) [55]:

Опільська група ландшафтів. Мостиський ландшафт ((1) на рис.2.5) сформувався у верхів'ях р. Вишні з притоками та р. Бухти і займає своєрідну ділянку території, де річковий стік розділяється між басейнами Сяну, Верещиці і Дністра. Орієнтація долин головних річок широтна, але другорядні долини досить розгалужені, і тому вододіли між ними мають характер розчленованих увалів. Лесовидні суглинки, що їх перекривають, послужили субстратом для формування сірих лісових ґрунтів. Між західною і

східною частинами ландшафту є відмінність: у східній частині поверхня менш розчленована, долини дрібних потоків, з чітко вираженим широтним

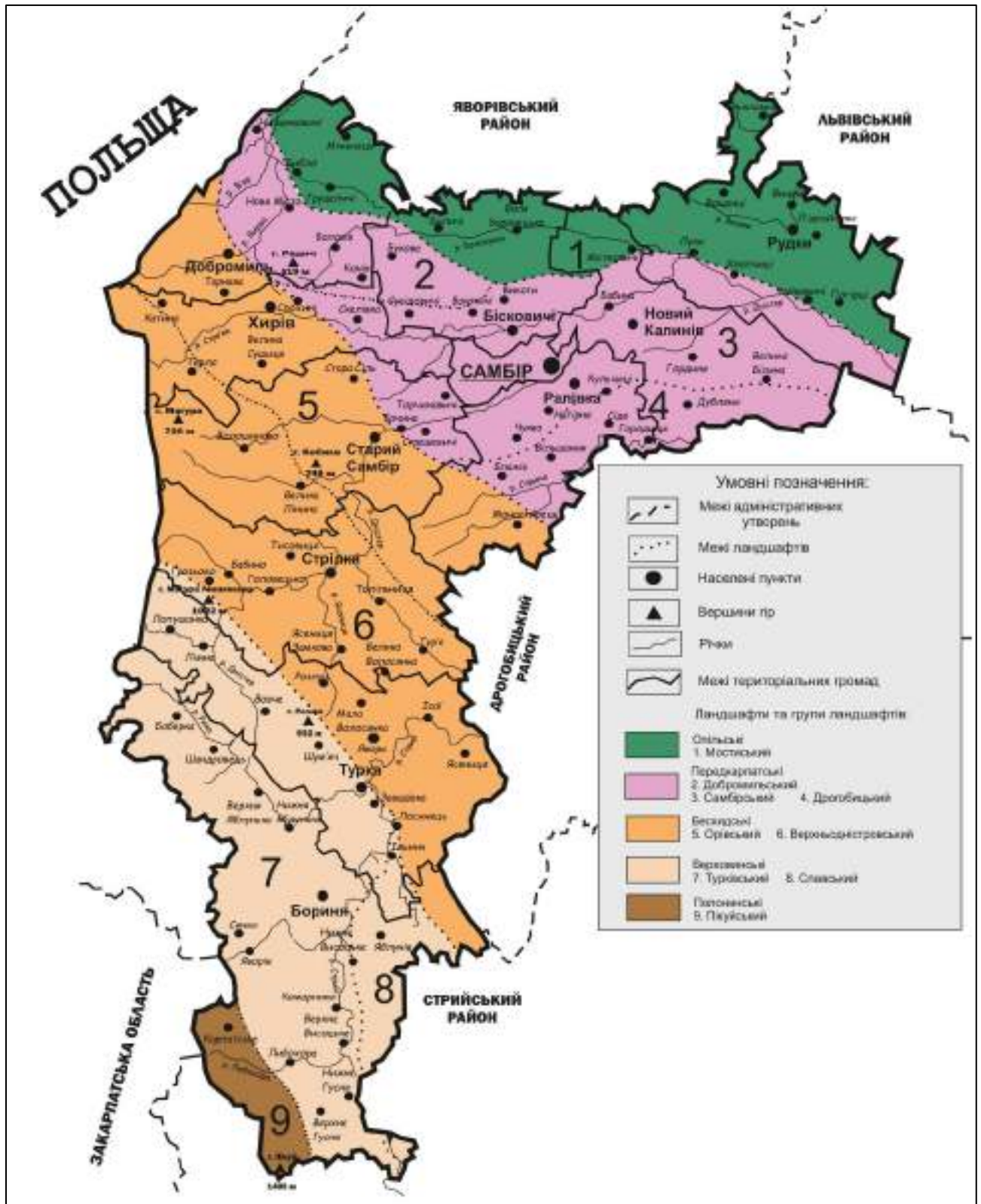

Рис. 2.5. Ландшафтна диференціація Самбірського району (складено за [2])

простяганням, заторфовані або заболочені. Загалом у ландшафті переважають ділянки з чорноземами опідзоленими і темно-сірими лісовими ґрунтами, які повністю розорані.

Передкарпатська група ландшафтів. *Добромільський ландшафт (2)* виглядає одноманітно: низькі розчленовані межиріччя вкриті дерново-буроземними поверхнево-оглеєними ґрунтами (г. Радич (519 м) — ерозійний останець).

Самбірський ландшафт (3) є специфічним для Передкарпаття, оскільки охоплює долинні комплекси Дністра та Стривігора. Від кордону з горами височинно-долинний комплекс місцевостей швидко переходить до терасово-долинного. Найбільші площі становлять заплави першої та другої надзаплавних терас з торфовищами лучними та дерновими ґрунтами на алювіальних відкладах.

Дрогобицький ландшафт (4) займає Дрогобицьку височину. Загалом одноманітний за характером місцевостей ландшафт є складним за структурою. Тут значні перепади висот, поєднання високих межиріч і долинних комплексів, густа сітка розчленування, яскраво виражена радіальна структура рисунка розчленування (за рахунок зближення гирл Трудниці, Бистриці, Тисмениці, Колодниці), поступово-ступінчате зниження поверхні від Карпат до Дністра. Найповнішим є поєднання передкарпатських місцевостей.

Бескидська група ландшафтів. *Орівський ландшафт (5)* - це окраїнні ланцюги карпатських хребтів, утворених у вигляді насувів на Передкарпатський прогин (Берегова і Орівська скиби). Низькогірні (абсолютні висоти від 600 до 800 м, а відносні від 200 до 300 м) хребти, розділені поперечними долинами на окремі відрізки та останцеві масиви. Поздовж хребти розділені долинами річок та потоків, закладеними в міжхребтових улоговинах (ділянки рік Бистриця і Стрий, р. Стинавка).

Наявність невисоких гір та широких розвинених долин сприяли заселенню місцевості, а тому Орівський ландшафт частково позбавлений лісів. Під частково розораними ялиновими та буково-ялиновими лісами формуються невисокі спадисто- і крутосхилі розчленовані хребти та їхні останці і відроги,

утворені у м'якому фліші з бурими гірсько-лісовими опідзоленими фунтами на делювії флішу.

Верхньодністровський ландшафт (6) сформувався на північно-західному продовженні скиб, названих для Сколівського ландшафту, але розділених поперечною долиною р. Стрий. Для цього ландшафту характерні паралельні гірські хребти та поздовжні річкові долини. Проте розчленованість поздовжніх структур поперечними долинами тут більша, хребти поділяються на окремі ланцюги останців. Абсолютні висоти сягають 750-850 м і лише хребет Розлуч досягає 1000 м. Відносні висоти також зменшуються до 500-700 м. Добре розвинені долини поздовжніх рік в основному заселенні. Ліси збереглися лише на крутих схилах хребтів у їх верхній частині.

Верховинська група ландшафтів. Турківський ландшафт (7) сформувався у верхній частині Стрийського басейну, частково в річках Дністра та Сяну. Характеризується невеликими абсолютними висотами (переважно до 1000 м) і дуже малими відносними (200-400 м). Поздовжні річкові долини вироблені найкраще (порівняно з усіма гірськими ландшафтами Львівської області). Схили долин пологі, хоч і розчленовані зворами, але майже до вершин хребтів розорані. Залісненими залишилися лише верхні частини хребтів.

Переважаюча площа - розчленовані межиріччя, утворені м'яким флішем з бурими гірсько-лісовими та дерново-буроземними ґрунтами, переважно розораними і залуженими.

Славський ландшафт (8) сформувався у басейні верхів'їв річок Опору і Оряви з притоками (Завадка, Славська, Головчанка, Рожанка та ін.) а також деяких правих приток ріки Стрий. Ландшафт характеризується своєрідною структурою, утвореною хребтами та короткими підняттями, які витягнуті в ланцюги типового карпатського простягання та розділені річковими долинами поперечного закладення. Хребти та їхні останці досягають абсолютних висот 1000-1300 м, а відносні висоти — 500-700 м, що дозволяє віднести ландшафти до середньогірних. Лісистість відносно висока.

Полонинська група ландшафтів. Пікуйський ландшафт (9) простягається вздовж Вододільного хребта, займаючи Буківську полонину з прилеглими крутими лісистими схилами. Чітко розрізняються вертикальні рослинні пояси (лісовий і полонинський) та експозиційні відмінності: на півдні букові ліси, а на північних макросхилах хребта - смерекові. В межах цього ландшафту розташована г. Пікуй — найвища точка району (1408 м) [55].

2.7. Лісове господарство району

Важливе значення у районі відіграють лісогосподарські підприємства. До таких підприємств відносяться: Дочірнє підприємство (ДП) «Боринське лісове господарство (ЛГП)», ДП «Самбірський лісгосп», ДП «Старосамбірський лісгосп», ДП «Турківське лісове господарство» (табл.2.1).

Таблиця 2.1.

Головні показники лісогосподарської діяльності підприємств

Назва господарства	Площа, га	Площа лісорозсадняка, га	Середньорічна лісосіка головного користування, тис. м ³	Лісовідновлення, га	Рубки догляду, га	К-сть працівників
ДП «Боринське ЛГП»	18492	17,5	23,79	30	126	71
ДП «Самбірське ЛГП»	34884	474	25	30	950	124
Старосамбірське ДЛГП «Галсільяліс»	23134	0,36	9,4	107	69	76
ДП «Турківський лісгосп»	18723	-	6,8	50	132	101

Як видно з таблиці 2.1. провідним лісогосподарським підприємством на території району є «Самбірське лісове господарство». Воно є найбільшим за площею, кількістю працівників, має найбільші показники за об'ємами середньорічної лісосіки головного користування та площами, що відведені під рубки догляду. Нижче більш детально охарактеризоване це та інші лісгоспи району.

ДП «Самбірське лісове господарство» розміщене у північній частині Самбірського району. Також, окрім територій в межах досліджуваного району, лісгосп має у своєму розпорядженні лісництва таких адміністративних районів, як Яворівський, Дрогобицький, Стрийський та Львівський. Контора лісгоспу знаходиться в м. Самборі.

Загальна площа лісогосподарського підприємства становить 34884 га. З них захисних лісів - 3756 га, рекреаційно-оздоровчих лісів - 6482 га, лісів природоохоронного, наукового, історико-культурного призначення - 358 га, експлуатаційні ліси - 24288 га.

Територія лісового господарства складається з дев'яти лісництв: I – Дублянське (3118 га), II – Комарнівське (3565 га), III – Крукеницьке (3474 га), IV – Мостиське (4494 га), V – Рудківське (3406 га), VI – Підбузьке (3779 га), VII – Судовошишнянське (4104 га), VIII – Черхавське (5249 га), IX – Опацьке (3109 га).

Загальна кількість штатних працівників - 124 чол.

Основними лісотвірними породами є дуб високостовбурний – 13533 га (43 %), ялиця – 5839 га (18 %), сосна – 4643 га (15 %), бук – 2993 га (9 %).

Середньорічні рубки головного користування становлять – 25 тис. м³ га.

Рубки поліпшення якісного складу лісів щорічно проводяться на площі 950 га, в тому числі в молодняках 270 га. Використовуються вибіркові та поступові способи рубок, що сприяють покращенню природного відновлення лісових насаджень. Лісокористування від поступових рубок становить 84 %.

Лісовідновлення здійснюється на площі понад 30 га, у тому числі площі з природним поновленням становлять 20 га щорічно [12].

Ліси *Старосамбірського ДЛГП «Галсільліс»* розташовані в північно-західній частині Самбірського адміністративного району. Господарство ведеться на території колишніх колгоспів та радгоспів.

Площа підприємства – 23134 га. Ця територія поділяється на: рекреаційно-оздоровчі ліси (921,2 га); захисні ліси (2286,1 га); ліси природоохоронного, наукового та історико-культурного призначення (1439 га); експлуатаційні ліси (19925,7 га).

Більшість території господарства відноситься до гірських лісів, хоча присутні й рівнинні ліси.

В організаційно-господарському плані поділено на шість лісництв (дільниць): I – Старосамбірське лісництво (4291 га); II – Стрілківське лісництво (4064 га); III – Стрільбицьке лісництво (3683 га); IV – Добромільське лісництво (3077 га); V – Дністрянське лісництво (4489 га); VI – Хирівське лісництво (3530 га).

Кількість штатних працівників - 76 чол.

Середньорічні рубки головного користування становлять – 9,4 тис. м³ га.

З метою поліпшення якісного складу лісів проводиться посадка лісових культур. Одним із заходів поліпшення якості породного складу лісових насаджень є рубки догляду за лісом, особливо рубки догляду за молодняками, на площі 69 га.

У середньому за рік підприємством проводиться лісовідновлення на площі 107 га, доповнення лісових культур на площі 47 га, догляд за лісовими культурами на площі 125 га.

Основним матеріалом для створення нових лісів є лісове насіння. Підприємством заготовляється насіння ялиці білої, дуба звичайного, клена-явора [43].

Дочірнє підприємство “Боринське лісове господарство” розташоване в південно-західній частині району.

Площа підприємства – 18492 га.

Загальна кількість штатних працівників – 71 особа.

До складу структури лісогосподарського підприємства входять шість лісництв: I – Боринське лісництво (4654 га), II – Верхньовисоцьке лісництво (2527 га), III – Либохорівське (3388 га), IV – Мохнатське лісництво (2344 га), V – Сянківське лісництво (2905 га), VI – Яблунське (2498 га).

Загальна площа вкритої лісовою рослинністю землі становить – 16282, 8 га. Основними лісоутворюючими породами являються ялина, ялиця, бук.

Працівники підприємства щорічно здійснюють планові рубки догляду за насадженнями на площі 126 га, в тому числі в молодняках на площі – 114 га. Середньорічні рубки головного користування становлять – 23,79 тис. м³ га [3].

ДП «Турківський лісгосп» розташоване на території Турківського ОТГ в південно-західній частині Самбірського району.

Загальна площа підприємства становить 18723 га.

Кількість штатних працівників – 101 чоловік.

Складається з семи лісових ділянок: I – Зубрицьке лісництво, II – Ільницьке лісництво, III – Ісаївське лісництво, IV – Розлуцьке лісництво, V – Вовчанське лісництво, VI – Ясенецьке лісництво, VII – Явірське лісництво.

У структурі деревостану переважають хвойні насадження (10623 га). Слідом за ними чергують твердолистяні (6492 га) та мягколистяні (66 га) породи. Загальна площа, яка вкрита лісом - 16621 га. Головні лісоутворюючі породи: ялина - 4818 га, ялиця - 4912 га, бук - 6468 га.

Середньорічні рубки головного користування становлять – 6,8 тис. м³ га.

Щорічно посадка лісових культур проводиться на площі 50 га. Під природним залісненням залишається 60 га.

Рубки догляду за лісом проводяться на площі 132 га [13].

РОЗДІЛ 3

ІСТОРІЯ СТВОРЕННЯ, СТРУКТУРА ТА ЯКІСНИЙ СКЛАД ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ САМБІРСЬКОГО РАЙОНУ

Перший природно-заповідний об'єкт на теренах Самбірського району було організовано у 1960 році. Це Міженецький парк – парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва загальнодержавного значення, який функціонує і до нині. Інші об'єкти ПЗФ створювались у 1984 році та у 90-х роках ХХ століття. Останнім на території району було організовано національний природний парк «Королівські Бескиди» у 2020 році.

Відповідно до інформаційних та статистичних даних про перелік територій та об'єктів ПЗФ Львівської області станом станом на 01.10.2021 на Самбірщині налічується 52 об'єкти та території ПЗФ різних рангів і категорій заповідання [11].

Об'єктами загальнодержавного значення є два національні природні парки («Бойківщина», «Королівські Бескиди»), один дендропарк «Рудківський», два заказники (ландшафтний «Пікуй» та гідрологічний «Чайковицький»), два парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва («Міженець» та «Самбірський»). Інші пам'ятки природи – місцевого значення: два регіональні ландшафтні парки («Надсянський» та «Верхньодністровські Бескиди»), 8 заказників, 25 пам'яток природи, 7 заповідних урочищ, три парки пам'ятки садово-паркового мистецтва.

Важливими у структурі ПЗФ Самбірського району є такі природно-заповідні установи як Національні природні парки «Бойківщина» та «Королівські Бескиди», Регіональні ландшафтні парки «Верхньодністровські Бескиди» та «Надсянський», оскільки за Законом України «Про ПЗФ України» (1992) вони є природо-заповідними установами. Вони беруть участь в організації природоохоронного менеджменту в регіоні, здійснюють природоохоронну, рекреаційну, екоосвітню діяльність.

Аналіз структури та мережі природно-заповідного фонду (ПЗФ) району проведений нами за критеріями, що описані у 1 розділі. До них відносяться: 1)

кількість природно-заповідних територій та об'єктів (загальна, за категоріями ПЗФ); 2) площа природно-заповідного фонду (загальна, за категоріями ПЗФ); 3) частка заповідності території району; 4) частка суворої заповідності ($S_{с.з.}$) території району; 5) ступінь розчленованості (інсуляризованості) природно-заповідних територій (I); 6) рівномірність розподілу об'єктів ПЗФ в межах району; 7) ландшафтна репрезентативність мережі об'єктів ПЗФ; 8) характеристика якісного складу об'єктів ПЗФ.

1. Сьогодні у структурі ПЗФ району за кількістю переважають пам'ятки природи (25) та заказники (10) (рис.3.1.)

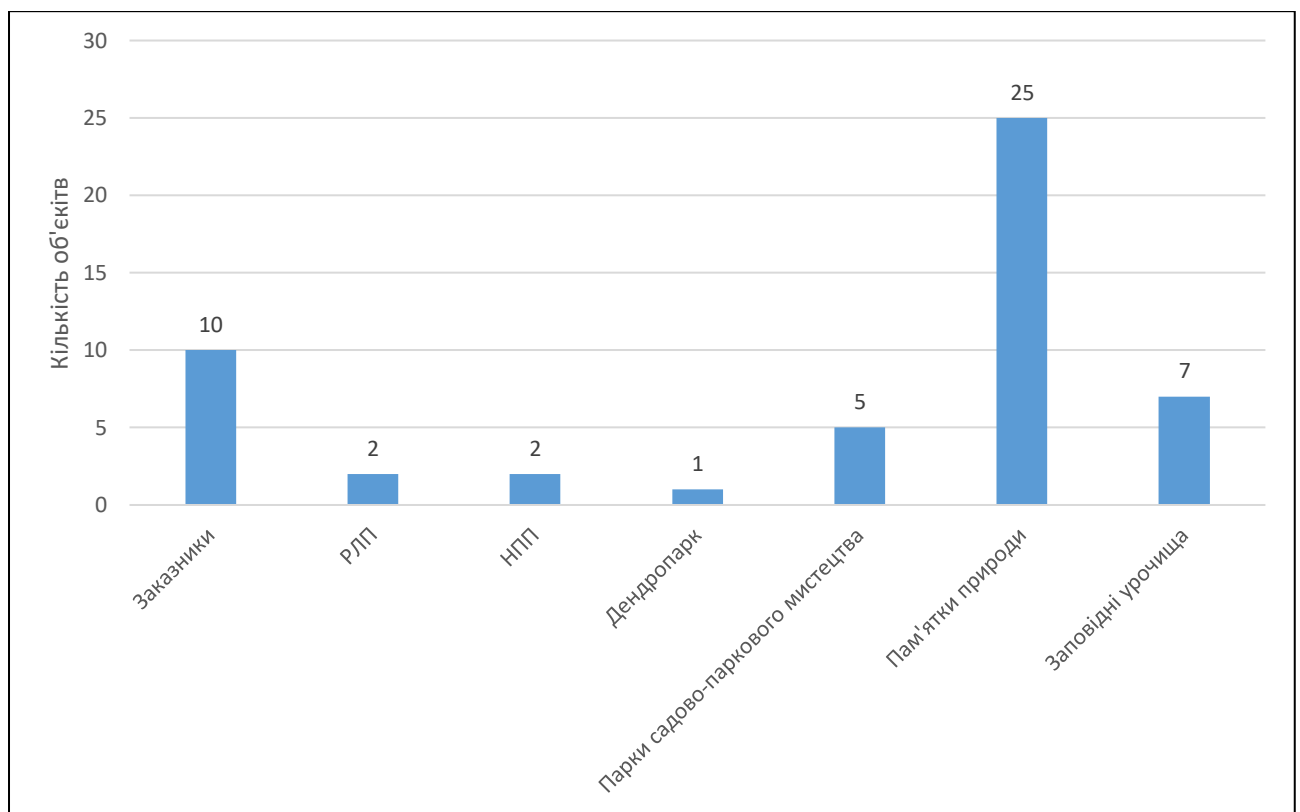

Рис. 3.1. Структура ПЗФ району за кількістю об'єктів

2. За нашими підрахунками станом на кінець 2021 року загальна площа територій та об'єктів ПЗФ району ($S_{заг}$) становить **52773,95 га**.

У структурі ПЗФ за площею переважають регіональні ландшафтні парки (27964 га), які займають 53% у цій структурі. На другому і третьому місці відповідно розташовуються НПП (212307 га, 40% від площі ПЗФ) та заказники (3250,5 га, 6% від площі ПЗФ) (рис.3.2).

$$S_{\text{заг}}=52773,95 \text{ га}$$

3. Частка заповідності території Самбірського району становить **16,2%**

$$S_{\text{ПЗФ}}= 52773,95 \text{ га} * 100 / 325960 \text{ га} = 16,2\%$$

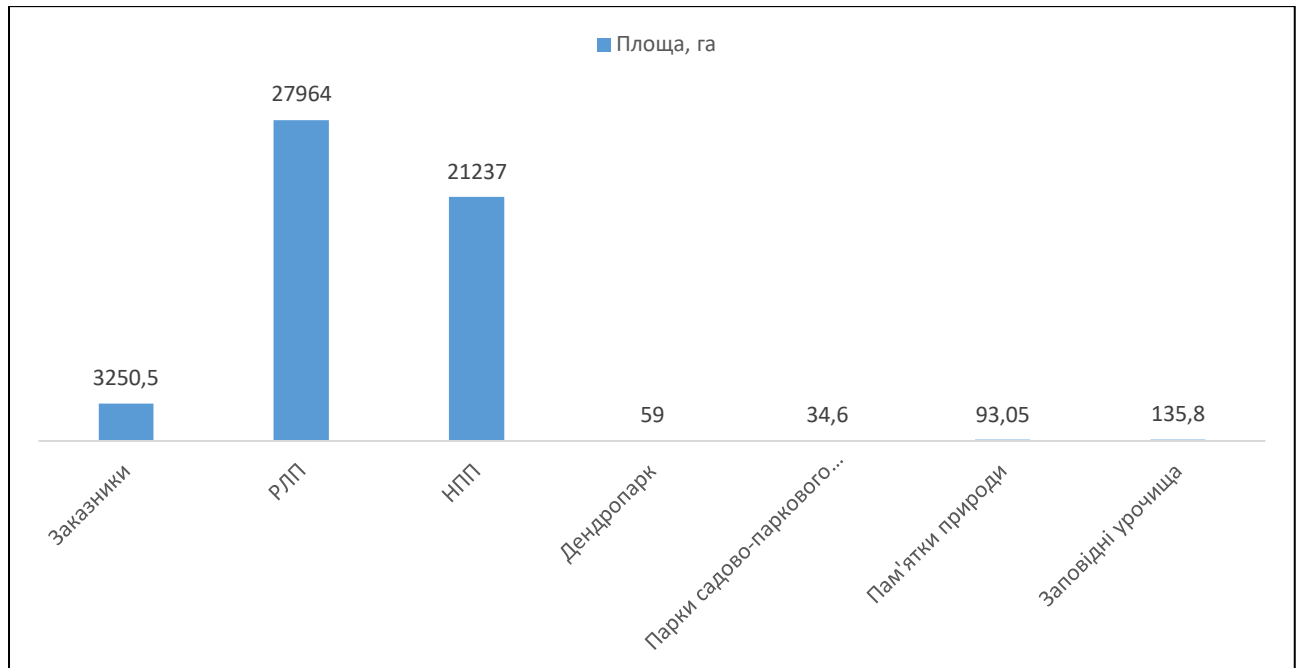

Рис. 3.2. Структура ПЗФ району за площею

4. Частка суворої заповідності території Самбірського району ($S_{\text{с.з.}}$) становить **2,67%**.

До територій із суворим режимом заповідності відносимо, передусім, площі заповідних урочищ. До таких територій відносяться також ділянки заповідного режиму (заповідні зони) в межах НПП та РЛП. До цього часу заповідні зони в цих природно-заповідних установах чітко не виділені. За попередніми даними, площа суворої заповідності НПП «Бойківщина» становить 8588 га. Проте, ці дані потребують подальшого дослідження. Заповідні зони інших установ на даний момент не затверджені. У майбутньому частка заповідності буде вищою.

$$S_{\text{с.з.}} = 8723,8 \text{ га} * 100 / 325960 = 2,67\%$$

5. Ступінь розчленованості (інсуляризованості) мережі природно-заповідних об'єктів (I).

Індекс інсуляризованості (I) обчислюється за формулою (3):

$$I=(S_{н.с.}/S_{ПЗФ}+N_{н.с.}/N_{заг})/2, (3)$$

де $S_{н.с.}$ і $N_{н.с.}$ – відповідно площа і кількість нестійких природно-заповідних об'єктів (площа кожного з них менше 50 га), а $S_{ПЗФ}$ і $N_{заг}$ – загальна площа і кількість природно-заповідних об'єктів. Чим вище значення, тим значнішу роль у регіоні відіграють дрібні ділянки, що не мають екологічної стабільності, їх роль у збереженні генофонду незначна.

$$I=(180,55/52773,95 + 39/52)/2= (0,00342119 + 0,75)/2=0,38$$

Як показали наші обчислення ступінь інсуляризованості (I) мережі об'єктів ПЗФ Самбірського району становить 0,38. Це означає, що дрібні ділянки відіграють незначну роль в загальній структурі ПЗФ району.

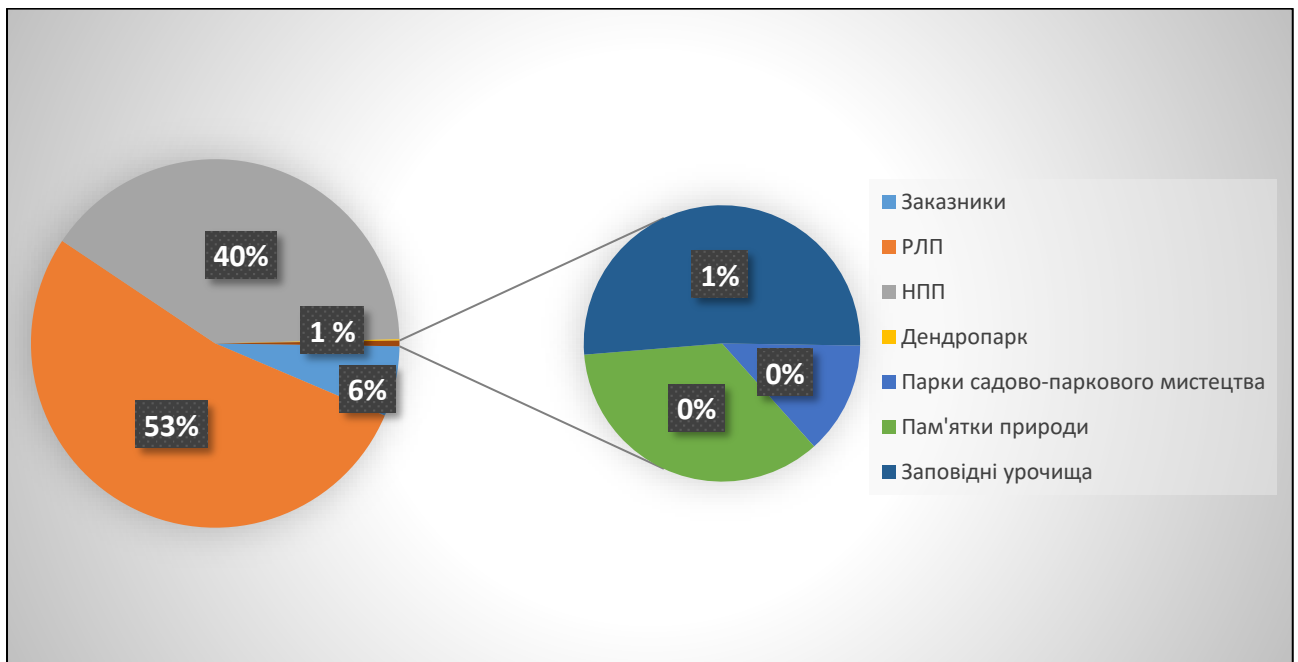

Рис. 3.3. Структура ПЗФ у відсотках до площі

6. Рівномірність розподілу ПЗФ в межах району.

Основна частка великоплощинних об'єктів зосереджена в центральній та південно-західній частині району (НПП «Королівські Бескиди», РЛП «Верхньодністровські Бескиди» та РЛП «Надсянський», НПП «Бойківщина»).

Переважає більшість дрібних об'єктів (пам'ятки природи та заповідні урочища) розташовані в північній та центральній частині району.

7. Ландшафтна репрезентативність мережі об'єктів ПЗФ району.

Проведений нами картографічний аналіз мережі ПЗФ району з використанням ландшафтних картосхем території досліджень (рис. 4.1., рис. 4.3., рис. 4.4., рис. 4.7., рис. 4.11., рис. 5.1., рис. 5.2., рис. 5.4.) показав, що усі ландшафти Самбірського району у тій чи іншій мірі представлені об'єктами ПЗФ.

Найкраще охоплені охороною природні геосистеми гірської частини району. Так, Бескидська група ландшафтів (Орівський та Верхньодністровський ландшафти) представлені ділянками РЛП «Верхньодністровські Бескиди» та частиною НПП «Королівських Бескид». Тут також розташовані заповідне урочище «Катино», ландшафтний заказник «Розлуч» та 6 пам'яток природи, два лісові заказники місцевого значення «Бачина» та «Заріччя», один парк пам'ятка садово-паркового мистецтва та п'ять пам'яток природи.

Верховинська група ландшафтів також представлена багатьма об'єктами природно-заповідного фонду. Зокрема, на теренах Турківського і Славського ландшафтів перебуває більша частина НПП «Бойківщина», РЛП «Надсянський», лісовий «Верхне» та ботанічний «Рацина» заказники місцевого значення, три заповідні урочища та сім пам'яток природи.

Ландшафт Пікуй, який є частиною Полонинської групи ландшафтів, репрезентує природні комплекси південної частини НПП «Бойківщина», два заказники (ландшафтний заказник «Пікуй» має загальнодержавне значення) та одна пам'ятка природи у вигляді джерела мінеральної води.

Група Передкарпатських ландшафтів (Добромільський, Самбірський та Дрогобицький) представлена Добромільським та Корналовицьким заказниками, а також заповідними урочищами «Скельний дуб» і «Тарнавка», двома ботанічними пам'ятками природи та двома парками пам'ятками садово-парковому мистецтву.

У межах Мостиського ландшафту з Опільської групи ландшафтів у районі знаходяться дендрологічний парк «Рудківський», «Чайковицький»

гідрологічний заказник загальнодержавного значення, «Міженецьке» заповідне урочище, три пам'ятки природи та два парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва.

8. Характеристика якісного складу ПЗФ.

Табл.3.1

Критерії оцінки природно-заповідного фонду Самбірського району

Оцінка		Коефіцієнт заповідності	Коефіцієнт інсуляризованості	Кількість категорій
в балах	описово			
1	низька	0 - 2	1 - 0,8	1 - 2
2	задовільна	2,01 - 4,0	0,8 - 0,6	3 - 4
3	достатня	4,01 - 6,0	0,6 - 0,4	5 - 7
4	висока	6,01 - 8,0	0,4 - 0,2	8 - 9
5	дуже висока	більше 8	0,2 - 0	10 - 11

Відповідно до таблиці 3.1., коефіцієнт заповідності у районі відповідає дуже високому показнику (16,2%). Коефіцієнт інсуляризованості становить 0,38, що вказує на те, що регіон достатньо охоплений об'єктами природно-заповідного фонду площею більше 50 га. Кількість категорій у районі – 7. Якісний склад можна оцінити як достатній.

Таким чином, в цілому якісний склад ПЗФ району щодо виконання ним природоохоронної функції можна оцінити у **12 балів (5+4+3)** з 15 можливих.

РОЗДІЛ 4

ПРИРОДООХОРОННА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНИХ УСТАНОВ ТА ПАРКІВ-ПАМ'ЯТОК САДОВО-ПАРКОВОГО МИСТЕЦТВА САМБІРСЬКОГО РАЙОНУ

4.1. Природоохоронна характеристика природно-заповідних установ

Станом на 2021 рік в межах Самбірського району створено п'ять установ природно-заповідного фонду, три з яких є загальнодержавного значення, а дві - місцевого. Діяльність таких установ спрямована на реалізацію програм з охорони і збереження природних ландшафтів і біорізноманіття, проведення наукових досліджень і науково-практичних конференцій, на рекреаційну діяльність та еколого-освітні заходи. Для кожної з таких установ, відповідно до Закону України про ПЗФ, має бути сформована спеціальна адміністрація (штат управління), через яку налагоджується співпраця природоохоронних територій із громадськими організаціями, науковими і навчальними закладами, органами виконавчої влади та місцевого самоврядування.

До природоохоронних установ загальнодержавного значення належать національні парки та дендропарк, а до місцевого – регіональні ландшафтні парки. Нижче подаємо їхню природоохоронну характеристику і сучасні проблеми функціонування.

4.1.1. Національний природний парк «Бойківщина». 11 квітня 2019 року було створено національний природний парк, який знаходиться в межах Боринської ОТГ, на території 12240 гектара земель державної та комунальної власності. До НПП «Бойківщина» увійшли лісові землі ДП «Боринське лісове господарство», ДП «Турківське лісове господарство» ЛОУЛМГ та Турківського ЛГП ДЛГП «Галсільліс» (рис. 4.1.). Належить у підпорядкуванні Державного агентства лісових ресурсів України. Також до складу парку частково входять землі заказників «Пікуй», «Либохорівський» та частини лісових земель РЛП «Надсянський». На даний момент парк перебуває у стані організаційного

становлення. За попередніми даними, площа суворої заповідності парку становить 8588 га. Проте, ці дані потребують подальшого дослідження [17].

Парк створений з ціллю збереження у природному стані типових та унікальних природних та історико-культурних комплексів та об'єктів, організації різних форм туризму, у першу чергу, екотуризму, а також організації еколого-просвітницької роботи.

Територія НПП “Бойківщина” характеризується високим рівнем біотичного різноманіття та відіграє значну екостабілізуючу роль у межах головного Європейського вододілу в басейнах річок Стрий та Дністер. Також тут зосереджена низка пам'яток історії та архітектури етнографічного регіону Бойківщина, які можуть стати базовими центрами розвитку туристичного та рекреаційного використання [11].

Парк розташований у межах європейської широколистяно-лісової області, Альпійсько-Карпатської гірської провінції лісів та високогірної рослинності, Верховинсько-Бескидського округу звичайно-дубових, букових і ялинових лісів та післялісових лук.

Оскільки тут знаходяться верхів'я ріки Стрий та витoki ріки Сян, а також проходить Головний Європейський вододіл, то місцеві ліси відіграють важливу водорегулюючу роль. Північний мегасхил Східних Бескидів має надзвичайно сприятливі кліматичні умови для зростання ялиці білої.

Домінуючим типом природної рослинності парку є ліси. Монокультурний напрямок лісового господарства спричинив фітоценотичне виснаження рослинності. Тому важливим екологічним завданням є поступове відтворення корінних типів рослинності з метою збагачення фітоценотичного та біологічного різноманіття Українських Карпат.

Рослинний покрив парку являє собою типову сучасну флору, характерну для низько- та середньогірної частини Сколівських Бескидів, унікальні острівні ділянки субальпійської рослинності (г. Пікуй). Найцікавішими природними комплексами, з точки зору флористики, є ліси та болота.

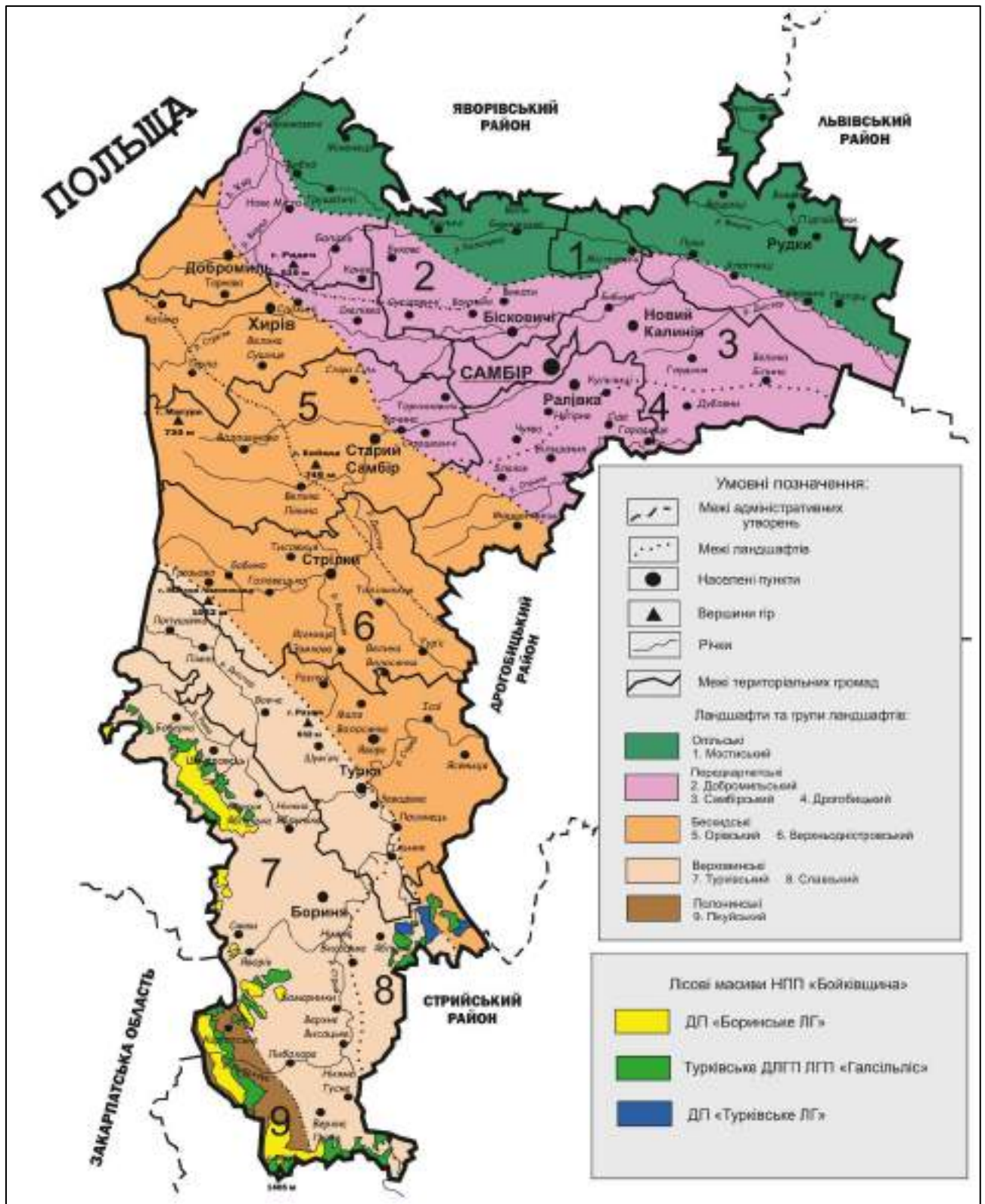

Рис. 4.1. Розташування лісових масивів НПП «Бойківщина» у розрізі лісогосподарських підприємств в межах природних ландшафтів Самбірського району

Територія національного природного парку «Бойківщина» належить до Європейсько-Західносибірської лісової провінції, Центральноєвропейського округу, Карпатського району, а саме – його східно-передгірної та гірсько-лісової ділянок, а також невеликих площ полонинської ділянки. Її рослинність займають: монокультурні смечники, луки та орні угіддя, створені на місці корінних лісостанів. Це, а також наявність екотонального впливу на межі різних фізико-географічних та геоботанічних районів, зумовило відносно значне багатство флори та фауни цієї території [30].

Рис. 4.2. Найвища вершина Самбірського району, гора Пікуй (1405 м) [29]

Парк допоможе зберегти традиції етнічної спільноти бойків, які зберегли свою культурно-побутову ідентичність. Самобутні традиції цього етносу формувались упродовж століть. Бойки відрізняються своєрідним діалектом, оригінальним одягом (геометричні візерунки та рослинний орнамент на сорочках), народними традиціями, способом життя й звичаями.

Загалом, значний природний та рекреаційний потенціали території, наявність пам'яток історії та культури додають їй значущості й перспективності для розвитку рекреації та туризму, що є важливим для стабілізації соціально-економічної ситуації в регіоні [12].

4.1.2. Національний природний парк «Королівські Бескиди». Це новий парк, який було створено 30 листопада 2020 року. Розташований у західній частині Самбірського району, в межах Добромильської, Хирівської, Старосамбірської та Стрілківської ОТГ. Охоплює лівобережну частину басейну річки Дністер, а також басейни річок Яблунька, Лінинка, Тисовичка. Загальна площа парку, який підпорядкований Міністерству захисту довкілля та природних ресурсів України, складає 8997 га. Парк створено за рахунок земель комунальної власності, що належать «Старосамбірському ДЛГП «Галсільліс». У розробці проекту брала участь Старосамбірська районна рада, яка виділила кошти на його реалізацію та науковці Львівського національного університету імені Івана Франка та Національного лісотехнічного університету України, які займались його розробкою.

Парк підтримує екологічну рівновагу у верхів'ї басейну Дністра, зменшує антропогенний вплив на навколишнє середовище, сприяє поліпшенню його стану, зберігає цінні природні комплекси, представників флори та фауни Червоної Книги України, сприятиме розвитку туризму на Самбірщині. Призначений зберегти, відтворити та ефективно використовувати природні комплекси Українських Карпат у північній частині масиву Вехньодністровські Бескиди, які мають особливе природоохоронне, оздоровче, історико-культурне, наукове, освітнє та естетичне значення. Особливо цінними є лісові масиви, серед яких є ділянки з насадженнями понад 100 років.

Після формування адміністрації національного парку планується виділення 30,3789 млн. грн. з державного бюджету, які надійдуть в Самбірський край для організації природоохоронної установи. Планується надати 75 робочих місць.

НПП «Королівські Бескиди» отримав свою назву в честь князя Лева Галицького. Адже колись територія Самбірщини належала до Галицько-Волинського князівства. А сам князь, який являвся сином короля Данила Галицького, мав резиденцію в селі Спас, що розташоване за 5 км від Старого Самбора [6].

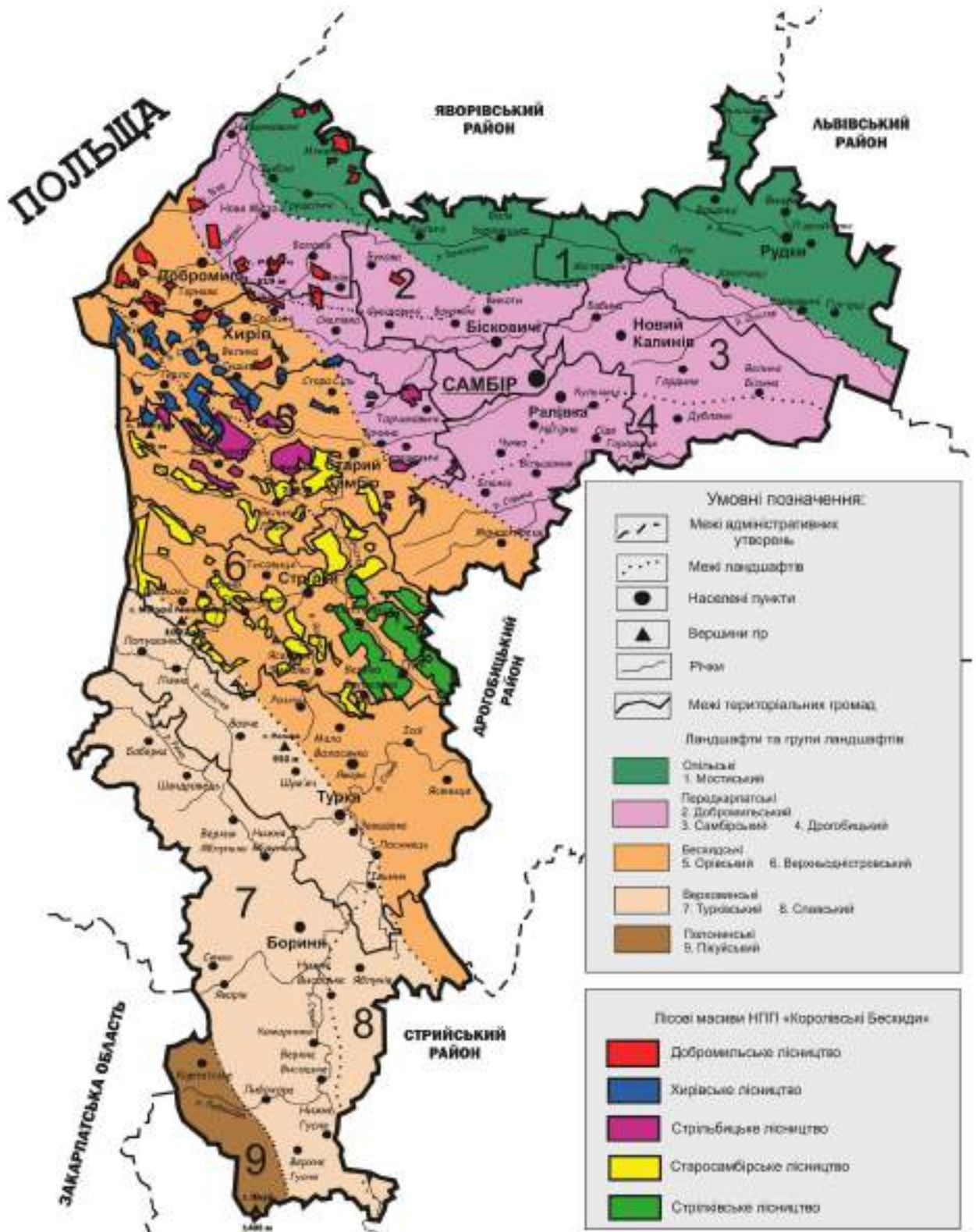

Рис. 4.3. Розташування НПП «Королівські Бескиди» у розрізі лісництв в межах природних ландшафтів Самбірського району

4.1.3. Регіональний ландшафтний парк «Верхньодністровські Бескиди». Регіональний ландшафтний парк (РЛП) "Верхньодністровські Бескиди", загальною площею 8536,0 га, було створено у 1997 році.

До складу РЛП входять ліси Головецького, Старявського і Спаського лісництв Старосамбірського ДЛМГ. Парк є природоохоронною установою місцевого значення, створеною, насамперед, для збереження природних комплексів, що сформувалися в Карпатському регіоні у верхній течії річки Дністер.

Основними завданнями регіонального ландшафтного парку є: збереження біологічного і ландшафтного різноманіття регіону, охорона рідкісних видів флори і фауни, занесених до Червоної книги України, підтримання загальної екологічної рівноваги в верхів'ї річки Дністер.

Як видно з рисунку 4.4., РЛП має неоднорідну територіальну структуру і складається з відокремлених лісових масивів. Парк повністю розташований в межах Верхньодністровського природного ландшафту, який характеризується низькогірним рельєфом місцевості, утвореним скибами тонкоритмічного алеврито-піскового флішу. Хребти висотою 900-1000 м над рівнем моря, розділені поздовжніми долинами рік Мшанка, Тисовиця та ін. Гребні хребтів хвилясті, крутизна схилів 15-25°. Найбільшої висоти досягає гора Магура Лімнянська – 1022 м н. р. м. (рис. 4.5.). Переважають дерново-підзолисті та гірсько-підзолисті ґрунти.

Домінуючими типами рослинності парку є листяні, хвойно-листяні ліси та післялісові луки. Тут сформувались два висотні рослинні пояси – пояс букових та ялицево-букових і буково-ялицевих лісів [8].

На пасовищах луки заростають березою, ялівцем звичайним, вербою козячою та іншими піонерськими видами [48].

Флора налічує приблизно 600 видів судинних рослин. У лісах природного походження трапляються такі рідкісні види, занесені до Червоної книги України, як беладонна звичайна, лілія лісова, плаун колючий та цибуля ведмежа.

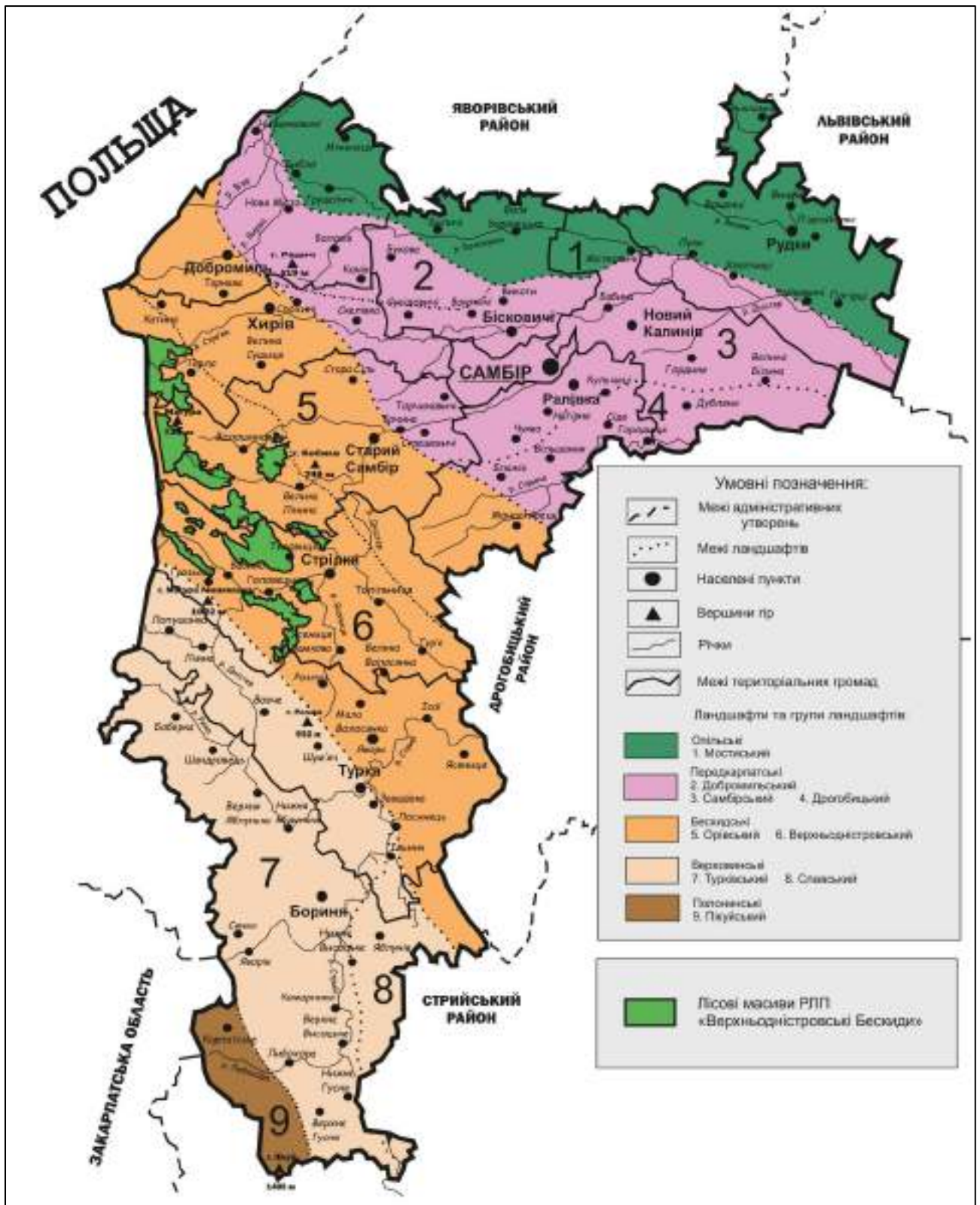

Рис. 4.4. Розташування РЛП «Верхньодністрівські Бескиди» в межах природних ландшафтів Самбірського району

Рис. 4.5. Гора Магура Лімнянська [39]

Рис. 4.6. Аншлаги та межові знаки РЛП «Верхньодністровські Бескиди» [39]

У лісах парку поширена фауна характерна для даного регіону. Саламандра плямиста трапляється у бучинах, а на узліссі – медянка, гадюка звичайна. З ссавців тут зустрічають таких представників як олень благородний, козуля європейська. З птахів можна спостерігати сову, білого лелеку, зрідка лелеку чорного.

Завдяки наявності мальовничих річкових екосистем та гірських лісових ландшафтів РЛП "Верхньодністровські Бескиди" має важливе значення для розвитку рекреації та туризму. У парку також проживає бойківський етнос, збереглися церкви, побудовані у типовому бойківському стилі, що свідчить, зокрема, про етнографічну цінність даної території [8, 27].

4.1.4. Регіональний ландшафтний парк «Надсянський». Парк, загальною площею 19428 га, створено в українсько-польській прикордонній зоні на території Боринського та частково Турківського ОТГ в 1997 р. Парк розташований у межах двох паралельних гірських хребтів по обидва боки Головного Європейського вододілу біля витоків двох великих європейських рік. Назва парку іменує його розташування - вздовж течії р.Сян на державному кордоні України з Польщею. Територія парку охоплює дві абсолютно різні частини: у віддаленій і недоступній долині р. Сян переважно відсутні людські поселення, тоді як інша, густо населена, а долина характеризується збереженими формами традиційного землекористування та багатством культурної спадщини. Населення РЛПН складає 9 000 мешканців і 8 сіл, на території яких знаходяться численні пам'ятки культурної та історичної спадщини.

Ліси та лісові угіддя займають 51,6%, сільськогосподарські землі - 42,9% від площі парку. П'ять природних комплексів, які охороняються разом з корінними буковими, ялицево-буковими та зелено-вільховими деревостанами, включені до складу заповідного ядра біосферного резервату. Понад 30 видів рослин, що зустрічаються у парку, включені до Червоної Книги України. Численні людські оселі та окремі види рослин і тварин наведені у Додатках до

Оселищної і Пташиної Директив ЄС, що регламентують їх охорону в Європейському Союзі.

РЛПН є невід'ємною частиною першого у світі тристороннього біосферного резервату "Східні Карпати". Він межує з Ужанським національним природним парком, який знаходиться у Закарпатській області, та двома сусідніми природоохоронними територіями, локалізованими на іншому боці річки Сян, Бещадським Парком Народовим і регіональним ландшафтним парком "Долина Сяну" в Польщі.

Територія РЛПН знаходиться у межах Стрийсько-Сянської верховини Вододільно-Верховинської області Українських Карпат в інтервалі висот від 640 до 951 м н.р.м. Ландшафт частини парку, розташованої вздовж державного кордону, формують три гірських хребти, які перетинають територію з північного заходу на південний схід: Червоний Верх (найвища вершина - г.Мархітина, 826 м), Сянський (г.Щолб, 874 м), Бучок (г. Бучок, 915 м).

У долині сформовані гірські ріки Яблунька (басейн Дністра) і Ріка (басейн Сяну). Між Головним вододільним хребтом і Сянським кряжем, від витоків р.Сян біля с.Сянки, в північно-західному напрямку простирається друга велика долина шириною 14-16 км. Ріка Сян від с.Сянки до с.Боберка являється ділянкою державного кордону України з Польщею протяжністю 53 км і, водночас, внутрішньою межею між РЛПН та двома польськими природоохоронними територіями. Через РЛПН проходить Головний європейський вододіл, що розділяє басейни двох великих європейських рік - Сяну (басейн Балтійського моря) та Дністра (басейн Чорного моря).

Рослинний покрив на території РЛПН формують ліси за участю бука, ялиці та смереки, лук та сільськогосподарських угідь. Потребують реконструкції вторинні смерекові деревостани. Пропонують створити резервати для цінних букових, ялицево-букових та смереково-ялицево-букових лісів в урочищах Бучок, Ліски та Сянське. В урочищі Бучок, на схилах г. Вернік, також є унікальна для цієї місцевості ділянка зеленої вільхи, де буде створено пам'ятку природи. На терасах р. Сян вздовж українсько-польського кордону поширені угруповання

вільхи сірої. У заплаві р.Сян, поблизу с.Боберка, знаходиться оліготрофне торфовище, на якому виявлено біля 40 видів судинних рослин, серед яких є багато рідкісних. У районі Сянського хребта також виявлено верхове торфовище.

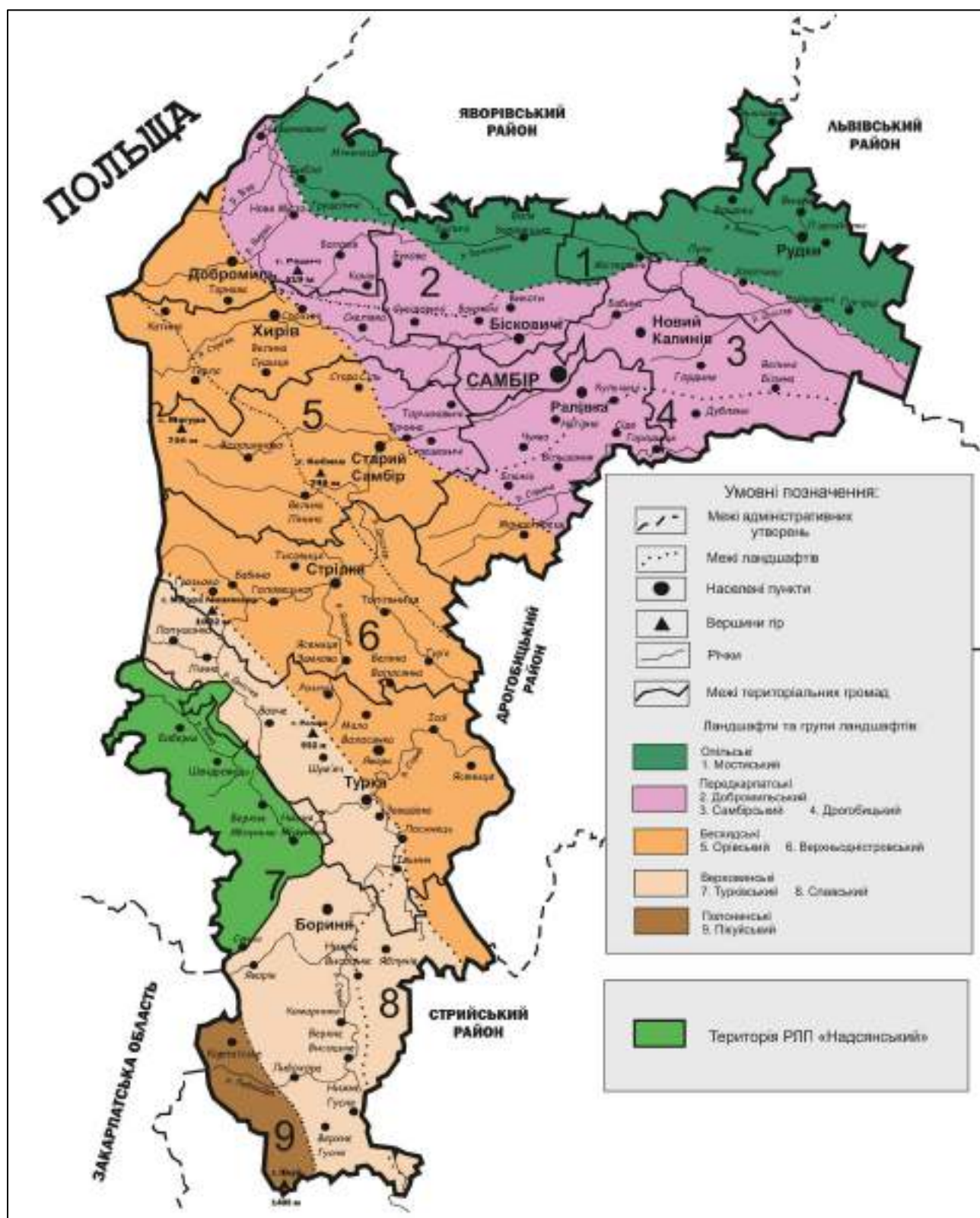

Рис. 4.7. Розташування РЛП «Надсянський» в межах природних ландшафтів Самбірського району

Через антропогенний вплив, колишні ліси зараз зайняті сіножатями та пасовищами, які деградують внаслідок поширення заростей ялівцю. За попередніми даними українського вченого проф. Степана Стойка, флора РЛПН налічує понад 700 видів судинних рослин, серед них 10% - це рідкісні і зникаючі види, 30 з яких знаходяться у Червоній Книзі України. Зокрема, це підсніжник звичайний, белладонна звичайна, лілія лісова, баранець звичайний, цибуля медвежа, лунарія оживаюча, гніздівка звичайна та окремі види родини орхідних.

Значний антропогенний вплив на територію РЛПН призвів до зменшення фауністичного різноманіття. Серед земноводних та плазунів, на території парку відзначають гадюку звичайну, живородящу ящірку, вужа водяного, мідянку, полоза ескулапового та саламандру плямисту (останні два види занесені у Червону Книгу України). У водах гірських річок та струмків водяться форель струмкова, щипівка гірська, гольян та харіус. Орнітофауна налічує 60 видів птахів, серед яких можна зустріти рідкісні види, зокрема, підорлик малий, сова та лелека чорний. Із ссавців на території парку відмічено оленя благородного, білку звичайну, дику свиню, лисицю, козулю, тхора темного. Рідше трапляються ведмідь бурий, вовк, видра річкова, борсук, куниця лісова, рись та кіт лісовий [56].

4.1.5. Дендрологічний парк «Рудківський». Парк, загальною площею 59 га, розташований в межах Рудківського ОТГ. Заснований на місці сторічного дубового рідколісся як база для проведення наукових лісогосподарських досліджень. Засновником парку був лісівник Йосип Якимович Білас.

Дендропарк призначений для збереження та вивчення, в спеціально створених умовах, різноманітних видів дерев і чагарників та їх композицій для найбільш ефективного наукового, культурного, рекреаційного та іншого використання [40].

Основними завданнями Дендропарку є [40]:

- збереження, вивчення, відтворення і поповнення в штучних умовах особливо рідкісних і зникаючих видів тварин;

- проведення наукових досліджень з акліматизації, розмноження та ефективного використання дерев і чагарників місцевої флори;
- організація спеціальних розсадників, експозицій, експериментальних ділянок;
- проведення еколого-просвітницької роботи;
- підтримка загального екологічного балансу в регіоні.

Колекція Рудківського дендропарку налічує 240 видів та форм дерев, чагарників, ліан. Хвойні включають 39 видів. З рідкісних для Самбірщини тут ростуть сосна їстівна, кунінгамія ланцетна, метасеквоя китайська, туєвик струговинний. Різноманітний склад кипарисовиків, туй, ялівців. З листяних порід поширені різні види магнолій, жимолость шапочна, піраканта шарлахова, тощо.

Рис. 4.8., Рис. 4.9. Вхід у дендропарк «Рудківський» [40]

Родина розових у місцевому дендропарку налічує понад 55 видів. Тут також вирощують породи з важливими фармацевтичними якостями (софора японська, лавровишня лікарська).

У парку представлені флора Північної Америки, Європи, Західного та Східного Сибіру, Середньої Англії, Далекого Сходу, а також Японії та Китаю. Дендропарк має наукове, господарське та ландшафтно-естетичне значення [40].

4.2. Парки пам'ятки садово-паркового мистецтва

У межах району розміщено п'ять парків пам'яток садово-паркового мистецтва: Міженецький парк, Парк XVIII ст. у с. Муроване, Парк XVIII ст. у с. Ракова, Самбірський парк, Парк XVIII ст. у с. Корналовичі. Всі вони розташовані у населених пунктах району і закладені ще у XVIII ст. (табл.4.4).

Таблиця 4.1.

Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва Самбірського району

Назва ПЗ об'єкта	Підпорядкування	Розташування	Площа, га
1. Міженецький парк	ДП "Старосамбірський лісгосп"	с. Міженець	11
2. Парк XVIII ст.	Мурованська сільська рада	с.Муроване	4.6
3. Парк XVIII ст.	Раківська СШ	с.Ракова	3
4. Самбірський парк	Самбірський міський комбінат комунальних підприємств	м. Самбір	15
5. Парк XVIII ст.	Корналовицька сільська рада	с. Корналовичі	1

Міженецький парк XVIII ст. - парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва, що має статус загальнодержавного значення. Знаходиться в межах Добромильського ОТГ біля села Міженець, на лівому березі річки Вирва. Являється найстарішим заповідним об'єктом, організований на Самбірщині, адже був створений 29 січня 1960 року [11]. Парк спочатку носив назву "Ліс Звенинець" і формувався як приватна садиба, засновником якої був граф Адам Любомирський. Він розпочав формування великого парку пейзажного стилю, про що свідчить пряма перпендикулярна алея посередині парку, обсаджена рядами дерев, що поділяє парк на 2 частини.

Останніми роками Старосамбірське ДЛМГ розпочало реконструкцію та благоустрій парку. Основним завданням було відтворення історичного образу парку, покращення стану зелених насаджень парку, його адаптація до сучасних умов використання, збагачення дендрофлори.

Міженецький дендропарк розташований в районі Західного Передкарпаття. Із північно-західної і північної сторони парк межує з землями населеного пункту с. Міженець. Рельєф пересічений, гідрографічна сітка району складається з річок В'яр і Вирва. Переважаючі ґрунти – опідзолені, глеюваті, легкосуглинкові, чорноземи.

У парку ростуть цінні та екзотичні дерева. Породний склад дендрофлори парку відрізняється великим різноманіттям листяних і хвойних порід.

Насадженнями парку є: родина букових – представлена дубом червоним в алейних, групових, рядових і одиночних типах посадок, також зустрічається дуб великоплідий, звичайний, скельний, лісовий; родина липових (екзотичний вид – липа американська і два види аборигени – липа серцелиста та широколиста); родина розових (черешня, черемха, глід звичайний); з родини кленових на території парку поширений клен-явір; також присутні види з родин березових, вербових, бобових, маслинових тощо.

Рис. 4.10. Вхід у «Міженецький» парк

Архітектурних споруд у парку немає, є лише невеличкий ставочок з острівцем. При цьому планувальна система доріг і стежок має композиційне значення, оскільки розкриває в певному порядку різноманітні ландшафтні комплекси композиції деревно-чагарникової рослинності. Таким чином, від

головного входу праворуч і ліворуч відходять пішохідні стежки, які створюють периферійну мережу доріг і забезпечують прогулянкові маршрути по всьому парку.

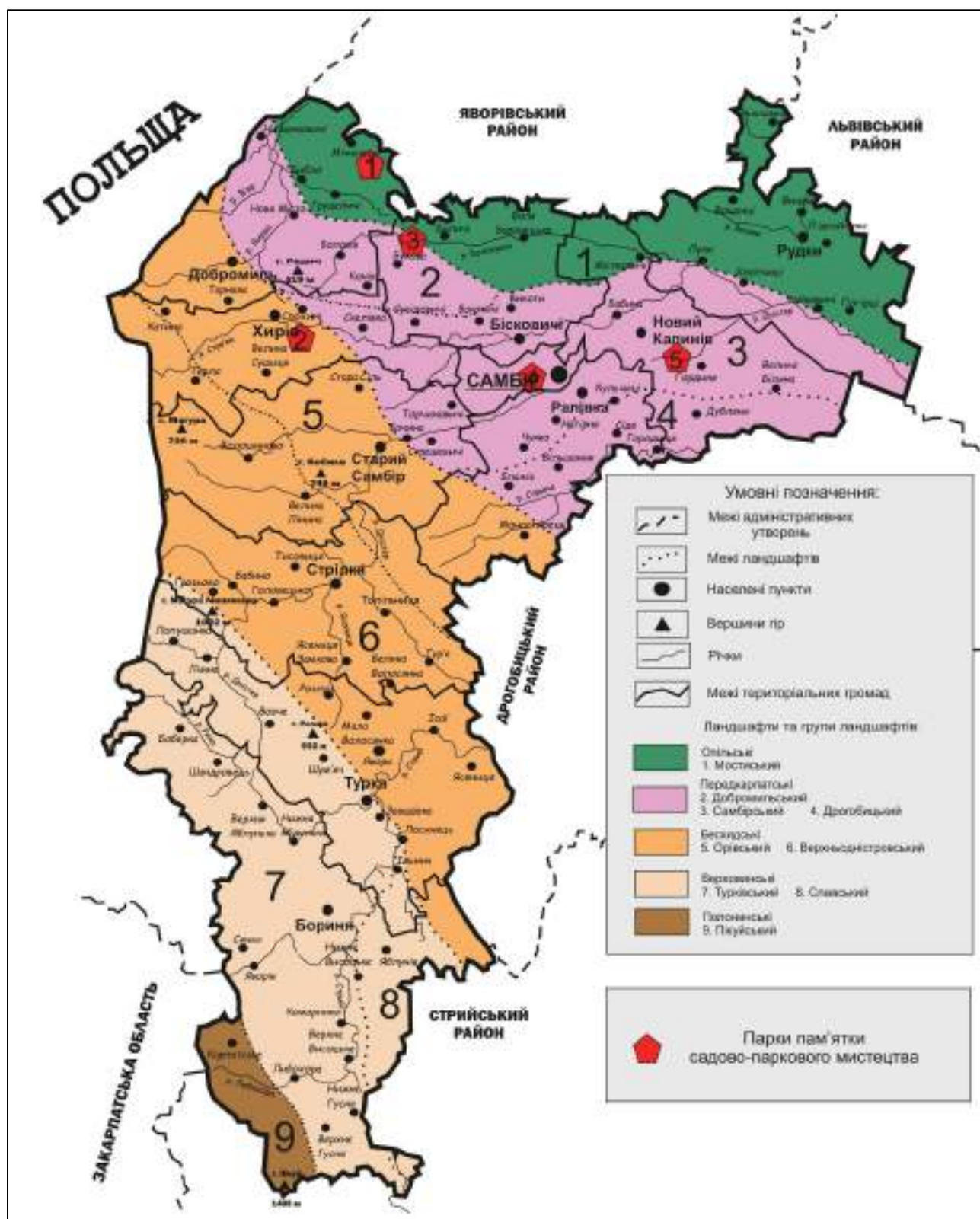

Рис. 4.11. Розташування парків-пам'яток садово-паркового мистецтва в межах природних ландшафтів Самбірського району

Основною складовою структурою ландшафтів парку є аборигенна дендрофлора, підсилена використанням широкого спектру екзотів. У Міженецькому парку налічується 60 видів дерев і кущів, серед яких платан, дуб ліровидний, туя гігантська, магнолія зірчаста, величезні вікові ясени, дуби і клени тощо [27].

Парк XVIII ст. (Муроване), площею 4,6 га, розташований у північній частині села Муроване, в межах Хирівського ОТГ, було організовано у 1984 року. Статус надано з метою збереження давнього парку. У східній його частині збереглися руїни замку Мнішеків. Парк оточують земляні вали та рови, що являються залишками давніх фортифікацій. У межах парку знаходиться ботанічна пам'ятка природи «Алея вікових лип» [11].

Парк XVIII ст. (Ракова). Розташований в межах Бісковицького ОТГ, у селі Ракова. Перебуває у віданні місцевої середньої школи, яка розташована у збереженому палаці Козловецьких. Загальна площа парку – 3 га. Статус надано з метою збереження парку, що був закладений тут ще у XVIII ст. [11].

Самбірський парк, площею 15 га, розташований у місті Самборі, на вулиці Степана Бандери. Функціонує від 29 січня 1980 року. Перебуває у віданні Самбірського міського комбінату комунальних підприємств [11].

Парк XVIII ст. (Корналовичі) розташований у Новокалінінському ОТГ, в центральній частині села Корналовичі. Площа 1 га. Перебуває у віданні Корналовицької сільської ради. Статус надано для збереження парку, закладеного у XVIII ст. [11].

РОЗДІЛ 5

ЗАКАЗНИКИ, ЗАПОВІДНІ УРОЧИЩА ТА ПАМ'ЯТКИ ПРИРОДИ САМБІРСЬКОГО РАЙОНУ

5.1. Заказники району

В межах досліджуваного нами району станом на 2021 рік знаходиться 10 заказників, два з яких («Пікуй» та «Чайковицький») мають загальнодержавне значення, а решта – місцеве (табл. 5.1.). За характером та метою організації заказники поділяються на декілька типів. До лісових відносяться 5 заказників: «Добромильський», «Корналовичі», «Заріччя», «Верхне» та «Бачина». Також наявні два ландшафтні об'єкти: «Пікуй» та «Розлуч». По одному є загальнозоологічний «Либохорівський», гідрологічний «Чайковицький» та ботанічний «Рацина». Заказники «Пікуй» та «Либохорівський» частково входять до складу національного природного парку «Бойківщина». В подальшому їхня структура потребує ретельніших досліджень.

Таблиця 5.1.

Заказники Самбірського району

Назва та тип ПЗ об'єкта	Площа	Розташування	Підпорядкування
Загальнодержавного значення			
1. Пікуй, ландшафтний заказник	711 га	На південний захід від с. Верхне Гусне	Турківське ДЛГП «Галсільліс», ДП «Боринське лісове господарство»
2. «Чайковицький» гідрологічний заказник	119 га	На південь від с. Чайковичі	Фермерське господарство Івана Кільгана
Місцевого значення			
3. «Розлуч», ландшафтний	152 га	Поблизу північної околиці села Розлуч	ДП «Турківський лісгосп»
4. «Рацина», ботанічний заказник	12 га	Між селами Матків та Верхне Висоцьке	Верхньовисоцька сільська рада

5. «Добромільський» лісовий заказник	90 га	Між містом Доброміль і селом Губичі	ДП «Старосамбірський» лісгосп
6. «Корналовичі» лісовий заказник	88 га	На південний захід від села Корналовичі	ДП «Самбірське лісове господарство»
7. «Заріччя» лісовий заказник	1,5 га	Біля східної околиці села Старява	Старосамбірське ДЛГП «Галсільліс»
8. «Бачина» лісовий заказник	0,8 га	Біля села Бачина	Старосамбірське ДЛГП «Галсільліс»
9. «Верхнє» лісовий заказник	1,2 га	Біля села Верхнє Гусне	Турківське ДЛГП «Галсільліс»
10. «Либохорівський» загальнозоологічний	2075 га	На південний захід від села Либохора	ДП «Боринський лісгосп»

Ландшафтний заказник загальнодержавного значення “Пікуй”, розташований у межах Боринського ОТГ, на південний захід від села Верхнє Гусне, загальною площею 711 га. В заказник входить територія Либохорівського лісництва Бродівського лісгоспу площею 274,0 га [28].

На території заказника є високопродуктивні змішані насадження природного походження з участю бука, ялиці, смереки, на висоті 850-1070 м н.р.м. Заказник оголошено з метою збереження унікального гірського ландшафту з цінними видами субальпійської рослинності, а також цілим комплексом флори та фауни.

До головних завдань заказника відносяться такі:

- збереження цінного природного гірського ландшафту на північно-східному схилі хребта з вершиною гори Пікуй (1405 м н. р. м.), яка є найвищою точкою Карпат в межах Самбірського району з тектонічним розломом в напрямку Закарпаття, по якому проходить границя між Львівською та Закарпатською областями;
- збереження видів рослин, занесених до Червоної Книги України: білоцвіту весняного, підсніжника звичайного, цибулі ведмежої, лунарії оживаючої, шафрану Гейфеля, а також рідкісних рослинних угруповань;

- охорона еталонних корінних букових лісів уздовж природних кордонів ареалу, які практично не зазнали антропогенного впливу;

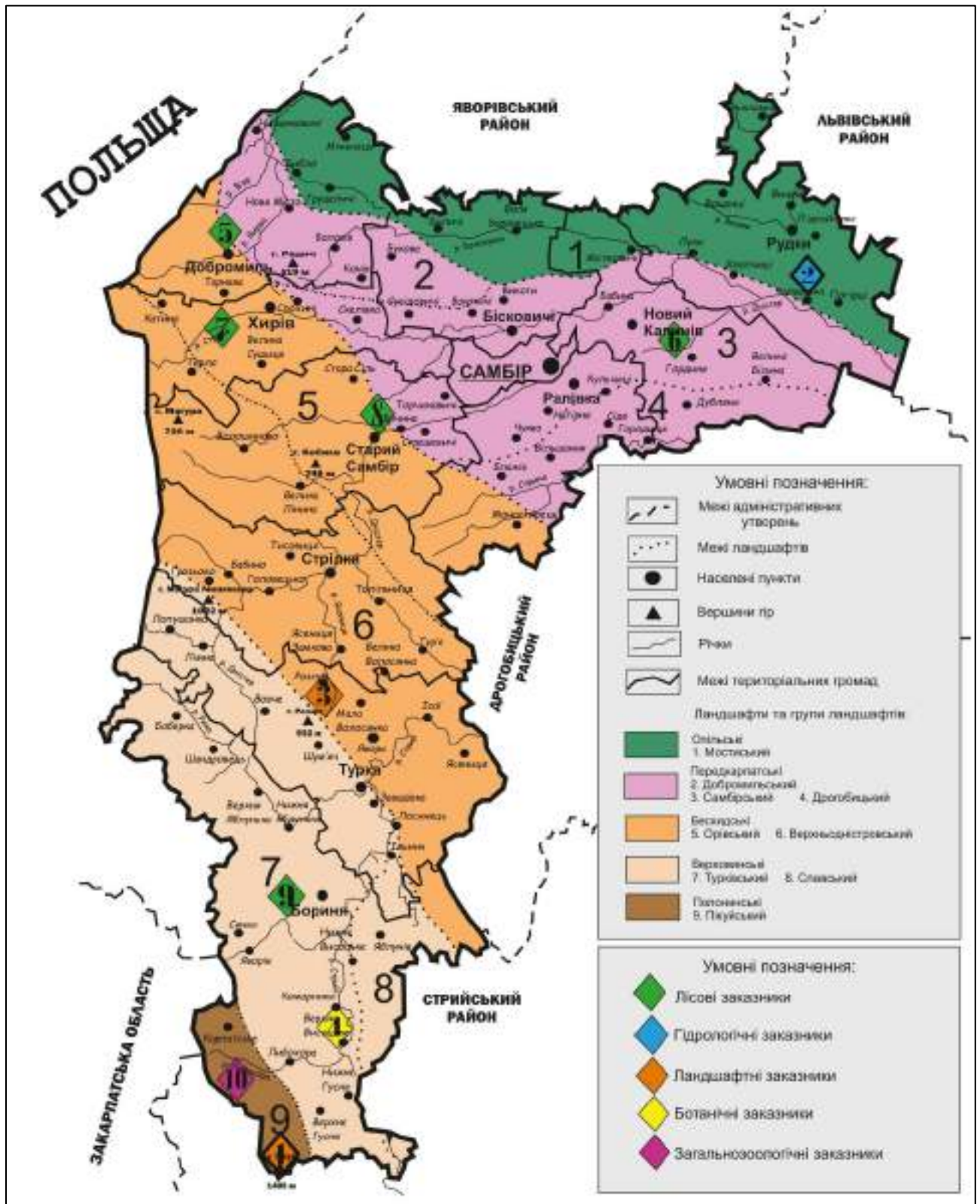

Рис. 5.1. Розташування заказників в межах природних ландшафтів Самбірського району (назви заказників див. у табл.5.1.)

- збереження всього комплексу фауни, де є види тварин, занесених до Червоної Книги України: бурий ведмідь, тритон карпатський, кіт лісовий, рись, дикий кабан, саламандра плямиста, олень благородний, тощо.

Територія заказника розташована в геоморфологічному районі Стрийсько-Сянської Верховини і займає північно-східні схили головного вододільного хребта Східних Бескид Українських Карпат, які простягаються від Ужоцького перевалу і закінчується вершиною гори Пікуй. Від лінії головного вододілу (1380 м н.р.м.) вниз по схилу до 1150 м н.р.м. ґрунт представлений осадовим відломочним матеріалом, де-не-де покритого чорницею. Також тут виростає ялівець сибірський. Починаючи з відмітки 1150 м до 1050-1100 м ґрунт є торф'янисто-буроземним, товщиною до 30 см, покритий криволіссям бука лісового.

Неоціненне водорегулююче та ґрунтозахисне значення мають букові насадження та буково-ялинові насадження, що ростуть на території заказника [28].

«Чайковицький» гідрологічний заказник загальнодержавного значення розташований у межах Рудківської ОТГ, на південь від села Чайковичі. Площа 119 га. Створений 1980 року.

Під охороною перебуває ділянка болотного масиву на правобережній заплаві річки Дністер, у межах Верхньодністровської улоговини. У рослинності переважають осокові та злаково-осокові угруповання у поєднанні з вільшаниками. Зростає багато видів рідкісних рослин, у тому числі реліктових: верби чорничної, берези низької та інших. Під впливом меліоративних робіт на болотному масиві, зменшується кількість вологолюбних лучних мезотрофних видів [5].

Існують плани створити на базі заказника Національний природний парк «Чайковицький» у межах Самбірського, Городоцького і Дрогобицького районів Львівської області. Для цього на розробку проекту парку з Львівського обласного фонду охорони навколишнього середовища виділено 200 тис. грн [59].

Ландшафтний заказник місцевого значення «Розлуч» розташований у межах Турківського ОТГ, поблизу північної околиці села Розлуч. Площа заказника 152 га. Перебуває у віданні Турківського ДЛГ (Розлуцьке лісництво, кв. 12, 13).

Статус присвоєно для збереження цінних для Українських Карпат лісових насаджень ялиці білої природного походження. Територія заказника охоплює живописні ландшафти з лісовим масивом, в якому переважають такі породи: ялиця, смерека, бук, клен-явір. У підліску росте верба, ліщина звичайна, бузина червона. В трав'яному покриві: барбарис звичайний, плющ, зеленчук жовтий, зелений мох, малина, ожина, суниця, осока пальчата, шавлія клейка тощо [28].

Ботанічний заказник місцевого значення «Раціна» розташований між селами Матків та Верхнє Висоцьке, у межах Боринського ОТГ, у долині річки Стрий. Площа 12 га. Перебуває у віданні Верхньовисоцької сільради [35].

Лісовий заказник місцевого значення «Добромільський» знаходиться в межах Добромільської ОТГ, між містом Доброміль і селом Губичі. Площа — 90 га. Перебуває у віданні Старосамбірського ДЛГ (Добромільське л-во, кв. 5).

Статус надано з метою збереження лісів з живописними ландшафтами в передгір'ї Українських Карпат. У деревостані переважають бук і ялиця. Серед насаджень бука зустрічаються рідкісні види рослин: лілія лісова, лунарія оживаюча, плаун баранець та гриб герицій коралоподібний — види, занесені до Червоної Книги України [28].

«Корналовичі» лісовий заказник місцевого значення було створено у 2005 році. Знаходиться він у Новокалінівському ОТГ, на південний захід від села Корналовичі. Площа 88 га. Перебуває у віданні Самбірський ДЛГ (Дублянське лісництво, кв. 4, вид. 1).

Статус надано для проведення моніторингових спостережень за розвитком вікового лісового масиву в басейні річки Дністер. Переважають грабово-дубові деревостани з домішкою липи та явора. Лісовий масив характеризується високою продуктивністю і багатим видовим складом [28].

Лісовий заказник місцевого значення «Заріччя» розташований у межах Хирівського ОТГ, біля східної околиці села Старява. Площа 1,5 га. Перебуває у віданні Старосамбірське ДЛГП «Галсільліс» (Хирівське лісництво, кв. 21, вид. 2).

Статус надано з метою збереження цінної медоносної бази, середовища поширення лікарських рослин, а також для охорони типових для хвойно-широколистяних низькогірних ландшафтів лісових екосистем [50].

Також є ще два *лісові заказники місцевого значення*: «*Бачина*» (площею 0,8 га на території Стрільбицького лісництва, квартал 31, виділ 22 Старосамбірського ДЛГП «Галсільліс», на землях Старосамбірської тергромади Самбірського району) та «*Верхне*» (1,2 га на території Верховинського лісництва, квартал 26, виділ 4 Турківського ДЛГП «Галсільліс», на землях Боринської тергромади Самбірського району) [28].

Загальнозоологічний заказник місцевого значення «Либохорівський» розташований на південний захід від сіл Карпатське, Либохора і Верхне Гусне Боринського ОТГ. Площа — 2075 га. Перебуває у віданні Боринського ДЛГ, Либохорівського лісництва.

Створений з ціллю збереження важливих для Карпатського регіону видів тварин, що населяють лісові масиви на північно-східних схилах Верховинського вододільного хребта. Тут водяться: рись, лисиця звичайна, вовк, козуля, дика свиня, вивірка карпатська, куниця лісова, благородний олень, лісовий кіт, зрідка трапляється бурий ведмідь. Земноводні представлені такими видами: тритон карпатський, ропуха очеретяна, жаба прудка, саламандра плямиста, з плазунів — гадюка звичайна, вуж звичайний. З орнітофауни поширені: галка, синиця велика, сова сіра, дрізд, зяблик, дятел звичайний, яструб великий, сіра ворона, орябок та інші.

Територія заказника покрита субальпійськими лісами, з головними лісоутворюючими породами — бук, ялиця, смерека, явір. Трав'яний покрив представлений такими видами: ожина, кіпрей гірський, копитняк європейський, маренка, плющ тощо [28].

У заказнику ведуться масові санітарні і інші рубки, що негативно відбивається на охороні рідкісних видів тварин. Так, з 2002 р. по 2013 р. в заповіднику було вирубано близько 460 га, або 15% лісової площі. У 2015 р. у заповіднику санітарні рубки проводилися на площі 8,1 га, було заготовлено 1720 м³ деревини [18].

5.2. Заповідні урочища району

У структурі ПЗФ досліджуваного району налічується сім заповідних урочищ: Катина (53 га), Міженець (8,7 га), Скельний дуб (16 га), Тарнавка (6,8 га), Красне (20 га), Ялина (6,3 га) та Сигла (25 га) (табл. 5.2).

Таблиця 5.2

Заповідні урочища Самбірського району

<i>Назви (площа, га)</i>	<i>Лісництва, лісові квартали і виділи</i>	<i>Розташування</i>
1. Катина (53 га)	Старявське лісництво, кв. 22	неподалік від села Катина
2. Міженець (8,7 га)	Міженецьке лісництво, кв. 10, вид. 9, 10	неподалік від села Міженець.
3. Скельний дуб (16 га)	Добромильське лісництво, кв. 10, вид. 2	на північ від міста Доброміль, неподалік від села Губичі.
4. Тарнавка (6,8 га)	Сусідовицьке лісництво, кв. 22, вид. 21	На схід від села Тарнавка
5. Красне (20 га)	Мохнатське лісництво, кв. 8, вид. 34	на північний схід від села Красне
6. Ялина (6,3 га)	Либохорівське лісництво, кв. 41, вид. 1	на південь від села Верхне Висоцьке
7. Сигла (25 га)	Мохнатське лісництво, кв. 9, вид. 1	між селами Задільське і Красне

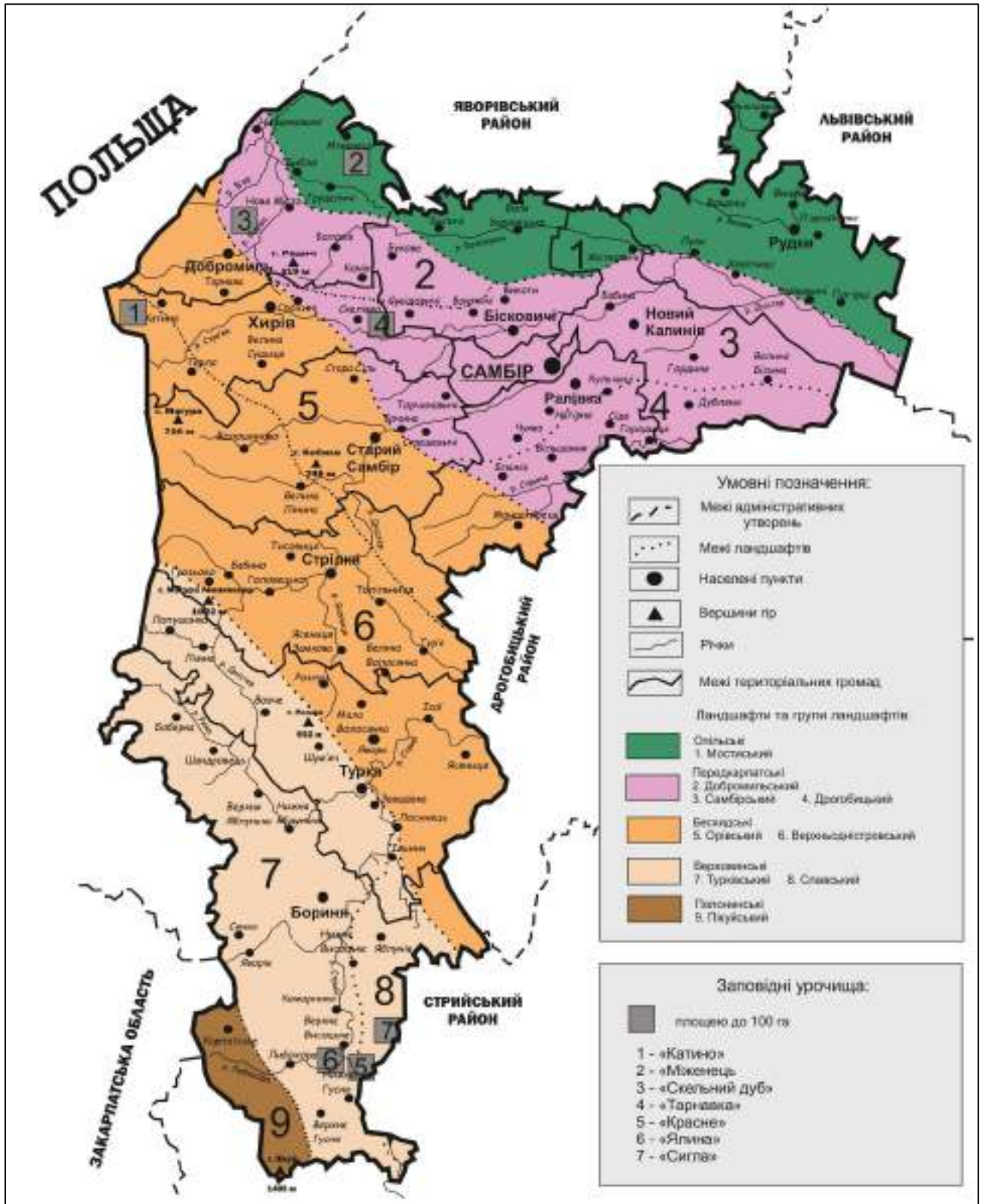

Рис. 5.2. Розташування заповідних урочищ в межах природних ландшафтів Самбірського району

Перші чотири перебувають у підпорядкуванні ДП «Старосамбірський лісгосп», останні три відносяться до ДП «Боринський лісгосп» і організовані з метою збереження цінних лісових фітоценозів ще у 1984 році рішенням Львівської облради № 495. Два з них («Скельний дуб» та «Тарнавка») розташовані в районі Добромільського ландшафту. «Катино» знаходиться в межах Орівської групи ландшафтів. До Мостиського ландшафту відноситься заповідне урочище «Міженець». «Красне», «Ялина» та «Сигла» належать до Пікуйської групи ландшафтів (рис. 5.2.).

Рис. 5.3. Заповідне урочище «Скельний дуб» [4]

В урочищі «Катино» охороняється високопродуктивне букове насадження природного походження, що розташоване в Орівському ландшафті Бескид. Воно є найбільшим за площею серед наявних заповідних урочищ району. Інші заповідні урочища створені з метою збереження незначних за площею цінних фітоценозів у Передкарпатті. Заповідний статус урочищу «Міженець» надано з метою збереження частини лісового масиву з високопродуктивним насадженням дуба північного. Це урочище представляє природні комплекси

Мостиського ландшафту, які фрагментарно представлені на півночі Самбірського району [8].

Заповідне урочище «Скельний дуб» (рис. 5.3.) організовано з метою збереження острівного природного насадження дуба скельного. Це урочище - єдине у Передкарпатті рідкісне за структурою угруповання з дуба скельного та ялиці білої. Тому має наукове, пізнавальне й естетичне значення. *Заповідне урочище «Тарнавка»* організоване з метою збереження корінного високопродуктивного ялицевого насадження природного походження. «Красне», «Ялина» та «Сигла» отримали заповідний статус з метою збереження високопродуктивних насаджень смереки.

5.3. Пам'ятки природи

У Самбірському районі налічується 25 пам'яток природи (ПП) (рис.5.4). Відповідно до об'єкту охорони серед них виділяють ботанічні (7 ПП), гідрологічні (9), геологічні (3) та комплексні (2) пам'ятки природи (табл. 5.3.). Статус об'єктам надано у 1984 році.

Таблиця 5.3.

Пам'ятки природи Самбірського району

Назва ПЗ об'єкта	Підпорядкування	Розташування	Площа, га
Комплексні ПП			
1. Скеля, де був збудований замок Данила Галицького	Спаська сільрада	на північний захід від села Спас	1
2. Витік р. Дністер	ДП «Турківське лісове господарство»	між селами Розлуч, Вовче та Шум'яч	54
Ботанічні ПП			
3. Віковий дуб	Чайковицька сільрада	с. Чайковичі	0,05
4. Алея вікових лип	Мурованська сільрада	центральна частина села Муроване	0,23
5. Група вікових ясенів та дубів	Добромільська міська рада	м. Доброміль	0,07
6. Вікова липа	Добромільська міська рада	м. Доброміль	0,05

7. Чотири дуби пірамідальної форми	Міський комбінат комунальних підприємств	м. Самбір	0,15
8. Віковий ясен	Міський комбінат комунальних підприємств	м. Самбір	0,05
9. Липа родини Гошовських	Яворівська сільрада	с. Явора	0
10. Дуб Тараса Бульби-Боровця	Монастирецька сільрада	с. Сприня	0
Гідрологічні ПП			
11. Джерело мінеральної води	Селянська спілка с. Стара Сіль	с. Стара Сіль	0,05
12. Джерело мінеральної води	Селянська спілка с. Стара Сіль	с. Лаврів та с. Волошиново	0,05
13. Джерело мінеральної води	Селянська спілка	біля с. Грозьово	0,05
14. Джерело мінеральної води	Розлуцька сільрада	с. Розлуч	0,02
15. Джерело мінеральної води	Розлуцька сільрада	с. Розлуч	0,02
16. Джерело мінеральної води	Розлуцька сільрада	с. Розлуч	0,03
17. Джерело мінеральної води	Карпатська сільрада	с. Карпатське	0,03
18. Торфове болото	Селянська спілка с. Никловичі	с. Никловичі	2
19. Водоспад гірської річки Явірки	Явірська сільрада	с. Мала Волосянка	0,5
Пралісові ПП			
20. Зубрицька	ДП «Турківське лісове господарство»	Зубрицьке лісництво	26
Геологічні ПП			
21. Відслоння	Рудківська міська рада	м. Рудки	1
22. Печера	ДП «Славське лісове господарство»	Сможанське лісництво	0,3
23. Скеля	Верхньо-Висоцька сільрада	с. Верхнє Висоцьке	0,5
24. Скеля	Боринська сільрада	смт. Бориня	0,5

25. Скеля «Соколів Камінь»	ДП «Старосамбірське ЛМГ»	Спаське лісництво	5,5
----------------------------------	-----------------------------	-------------------	-----

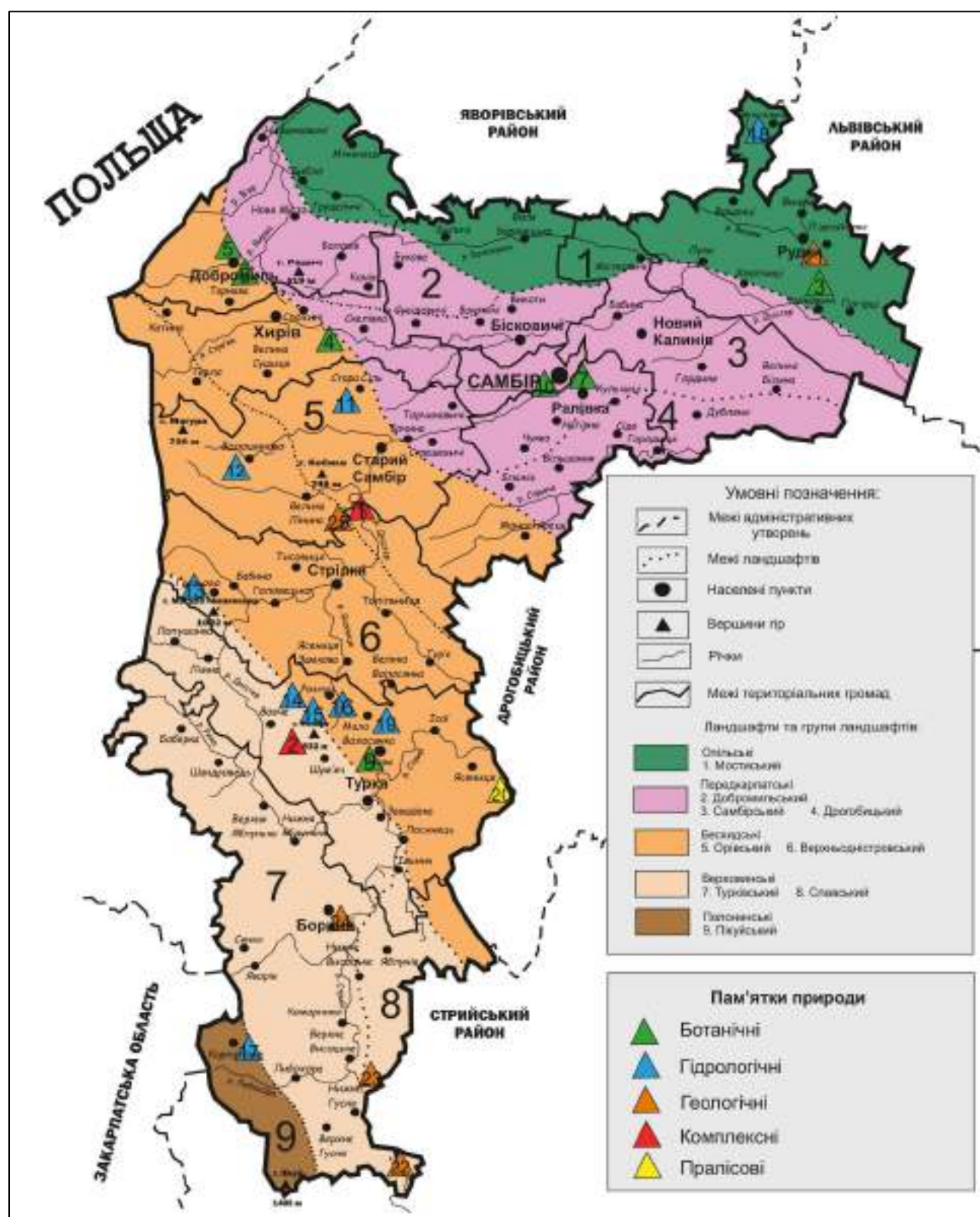

Рис. 5.4. Розташування пам'яток природи в межах природних ландшафтів Самбірського району (назви пам'яток природи див. у табл.5.3.)

До комплексних пам'яток природи відносяться «Скеля, де був збудований замок Данила Галицького» та «Витік річки Дністер». Статус першої надано для збереження пам'ятки археології у місці, де за легендами стояв замок сина Данила Галицького — Лева Даниловича. Розташована пам'ятка природи на вершині лісистого пагорба, неподалік від річки Дністер [2].

ПП «Витік р. Дністер» був створена з ціллю зберегти джерела, яке вважається витоком річки Дністер та комплекс хвойних насаджень, які є частиною лісового масиву карпатських ландшафтів.

Ботанічні пам'ятки природи знаходяться у населених пунктах: с.Муроване (ПП “Алея вікових лип”) та місті Добромилі (ПП ”Група вікових ясенів та дубів”, ПП “Вікова липа”), с. Чайковичі (ПП «Віковий дуб»), м. Самбір («Віковий ясен», «Чотири дуби пірамідальної форми»), с. Сприня («Дуб Тараса Бульби–Боровця»), с. Явора («Липа родини Гошовських»). Мають природохоронне значення для захисту окремо цінних рослинних пам'яток природи.

Рис. 5.5., Рис. 5.6. Бук до вирубки / пень від бука червонолистої форми після вирубки [4]

Раніше у місті Добромилі була ще одна ботанічна пам'ятка місцевого значення «Декоративний бук червонолистої форми». Площею 0,05 га на вулиці Галицькій, 28 (територія міської лікарні). Перебувала у віданні Добромиліської лікарні. Статус було надано з метою збереження вікового бука червонолистої

форми. Однак станом на 2021 рік від бука залишився лише пень, тому пам'ятка природи вважається втраченою (рис.5.5., рис. 5.6.) [35].

Гідрологічні пам'ятки природи представлені *Джерелами мінеральної води* типу «Нафтуся», що розташовані між смт Стара Сіль та містом Старий Самбір (урочище Папрочизна), *Джерелами* біля села Грозьово, села Лаврів, села Волошиново, трьома *джерелами* у селі Розлуч, *джерелом* у селі Карпати. *водоспадом гірської річки Явірки* (знаходиться у селі Мала Волосянка) та *Торфовим болотом* у селі Никловичі.

Єдиною *пралісовою* пам'яткою природи являється пам'ятка місцевого значення «Зубрицька», що розташована на південь від села Зубриця, площею у 26 га. Статус присвоєно з метою збереження унікальних залишків корінного природного старовікового лісу (пралісу). Територія пам'ятки природи розташована в межах Сколівських Бескидів [28].

До *геологічних* пам'яток природи відносяться *відслонення* у м. Рудки, *Соколів Камінь* біля села Спас, *Печера* у Сможанському лісництві і *дві скелі* у с. Верхнє Висоцьке та смт. Борині.

Найбільш популярним серед них являється ПП *Соколів Камінь* (інші назви Спаський або Чортів Камінь) розташована на південь від села Спас, на лісистому пагорбі, неподалік від річки Дністер, представлена останцем Ямненського пісковика (рис. 5.7.).

Спаський камінь - це, по суті, не один, а три камені-останці; найвищий камінь має висоту 24 метри. Скелі утворилися у процесі ерозійного вивітрювання твердих пісковиків під впливом вітру, води та перепадів температури.

За місцевими легендами, колись тут жили добрі і мирні люди, які завжди підтримували один одного. А сприяли цьому ченці з сусіднього монастиря. Звісно, чортові це не сподобалось, і він вирішив зруйнувати монастир і село з неприйнятною для нього назвою — Спас. Для цього він знайшов у далеких землях камінь та поніс до села Спас. Проте цієї ночі в монастирі одному ченцю приснився віщій сон, і він почав палко молитись, щоб відвернути біду. І це допомогло: коли чорт був біля села, то настав світанок і півні заспівали. Чорт,

втративши свою силу, кинув камінь і втік далеко у Карпати. З цих пір, камінь залишився стояти на околиці села Спас [57].

Об'єкт знаходиться за 7 км від найближчого райцентру – м. Старий Самбір. Висота найвищого каменя досягає 24 метрів. Загальна довжина масиву – 80 метрів. За 6,5 км на захід знаходиться Лаврівський монастир XII ст.. Площа природоохоронної території становить 5,5 га. Об'єкт входить в історико-природничий туристичний маршрут “Шляхами Князя Лева”.

На думку науковців, утворення Спаського Каменя пов'язане з руйнування товщі пісковиків тершівського горизонту спаської свити (нижня крейда, 125-130 млн. років).

Ці породи утворилися на дні древнього океану під назвою Тетіс. Річки, що руйнували континент, привносили у морський басейн уламковий матеріал. Каламутні турбідитні потоки зносили осад із шельфу глибокими підводними каньйонами на абісальну рівнину, де відклали його у вигляді флішових товщ. На виході з каньйону формувались потужні товщі пісковиків [25].

Рис. 5.7. Спаський Камінь [57]

РОЗДІЛ 6

ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ОБ'ЄКТІВ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ НА ТЕРИТОРІЇ САМБІРСЬКОГО РАЙОНУ

Самбірщина – мальовничий край Прикарпаття, Карпат і рівнинних просторів Сянсько-Дністровського межиріччя. Тут налічується безліч пам'яток природи, історії та культури. Незважаючи на високий лікувально-оздоровчий, пізнавально-естетичний і туристичний потенціал та вигідне географічне положення району, інфраструктура туристичної індустрії на Самбірщині розвинена недостатньо, потребує значних інвестицій та капіталовкладень.

Протягом останніх років в районі на базі лісових земель лісогосподарських підприємств було організовано національні природні парки «Бойківщина» (2019) та «Королівські Бескиди» (2020), лісові заказники «Бачина», «Верхнє» та «Заріччя» (2018-2019), пралісову пам'ятку природи «Зубрицька».

Отже, сьогодні провідними природоохоронними установами на території району є два національні природні парки та два регіональні ландшафтні парки, а також дендрологічний парк загальнодержавного значення.

Як видно з рисунку 6.1., всі вони мають складну територіальну структуру, що ускладнює управління такими територіями. На теперішній час потребує реорганізації РЛП «Надсянський», оскільки його центральна частина увійшла до НПП «Бойківщина».

В цілому до проблем функціонування системи природно-заповідного фонду району можна віднести такі:

1) *Відсутність чітко визначеної стратегії розвитку заповідної справи* на рівні новостворених об'єднаних територіальних громад (ОТГ), новоствореної Районної ради та Районної адміністрації. На теперішній час об'єкти ПЗФ підпорядковані різним державним установам, землевласникам і землекористувачам, а це ускладнює процес управління ними.

Першочерговим завданням у вирішенні цієї проблеми є географічний аналіз мережі природно-заповідних об'єктів району, який ми частково здійснили у даній роботі;

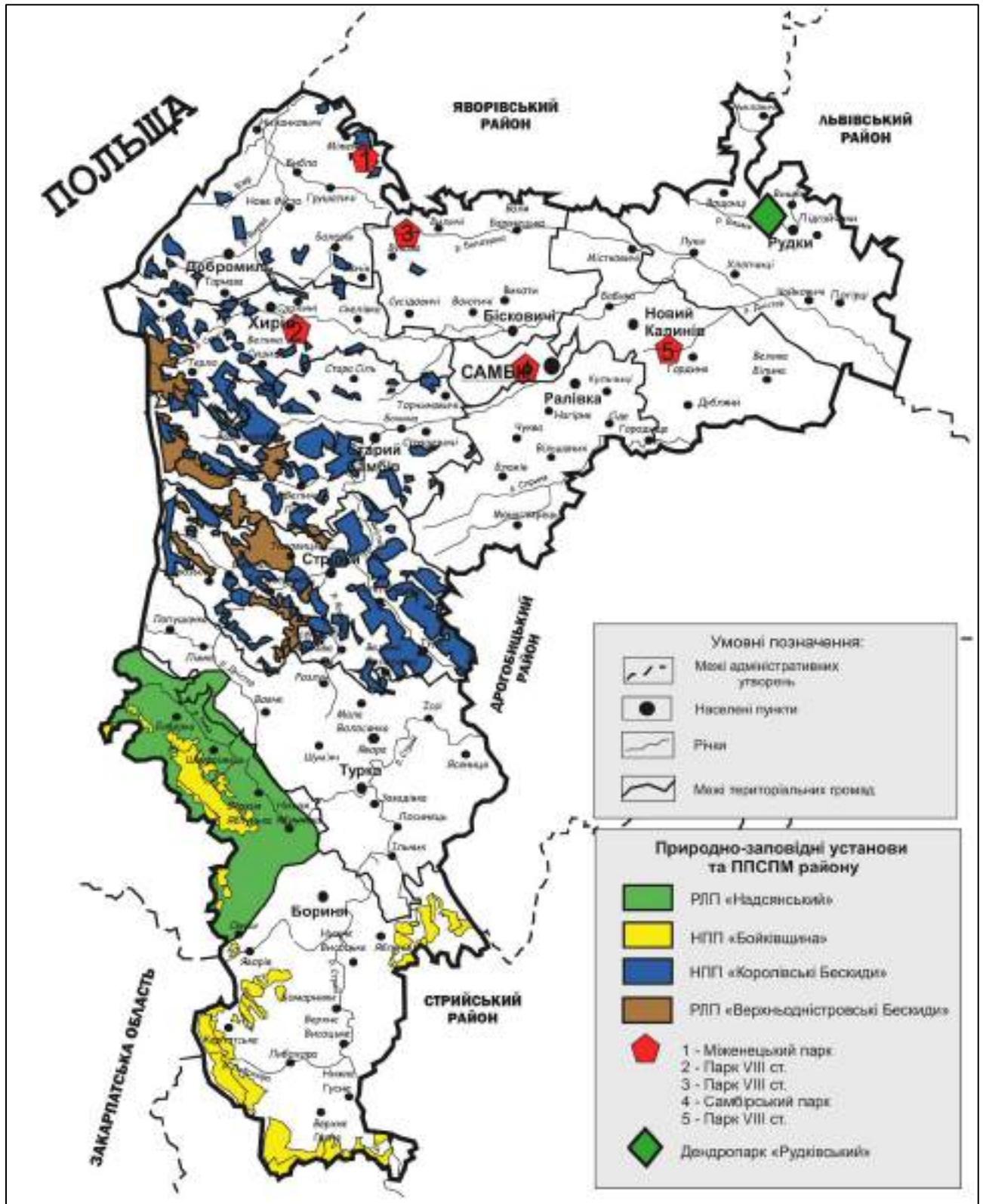

Рис.6.1. Природно-заповідні установи та парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва в межах Самбірського району

2) *Низький рівень фінансового та матеріально-технічного забезпечення установ ПЗФ.* Так, зокрема, в НПП «Королівські Бескиди» до цього часу не сформовано спеціальної адміністрації парку. Також штат управління РЛП «Верхньодністровські Бескиди», який складається з трьох осіб, досі не має власного адміністративного будинку.

Всі природоохоронні установи району потребують розроблення Проектів організації їхньої території, які є головними планувальними документами для оптимального функціонування і розвитку національних природних та регіональних ландшафтних парків.

3) *Проведення рубок лісу, зокрема санітарних.* Останніми роками у Карпатському регіоні в масштабах держави спостерігається явище масового всихання ялинових лісів, яке науковцями і практиками розглядається як стихійне лихо. На території Карпат всиханням похідних ялинових лісів охоплено понад 35,6 тис. га, з них понад 50% зосереджені на території Львівської області. Однією з основних причин всихання ялини на території Карпат вважається взаємопов'язана дія абіотичних та антропогенних чинників, насамперед це зміни клімату, які підвищують патогенність комплексу живих організмів [11];

Одним із найбільш поширених способів боротьби із поширенням шкідників і всиханням лісів є санітарні рубки. Законодавство України дозволяє підприємствам лісової галузі проводити всі види санітарних рубок (зокрема, і суцільно-санітарну рубку) в межах заповідних територій. На нашу думку, тут потрібно впроваджувати сучасні еколого безпечні лісогосподарські технології, а суцільні рубки проводити при ліквідації наслідків стихійних лих лише тоді, коли іншими способами неможливо добитися швидкого відновлення високопродуктивних, біологічно стійких корінних деревостанів.

4) *Низький рівень екологічної освіти та інформованості населення про території та об'єкти природно-заповідного фонду району, що призводить до конфліктів між інтересами збереження природного середовища та інтересами природокористування.*

На нашу думку, місцеве населення недостатньо інформовано про мережу об'єктів ПЗФ на території району та в межах окремих ОТГ, про мережу екологічних стежок та правилами та можливостями їхнього використання з рекреаційною та екоосвітньою цілями.

Це призводить також до таких наслідків як незаконна вирубка деревини місцевими мешканцями. До прикладу, протягом 2020 року у лісових масивах новоствореного НПП «Королівські Бескиди» Державною екологічною інспекцією, лісовою охороною Старосамбірського ДЛГП «Галсільліс» та співробітниками місцевої поліції було виявлено та зафіксовано 272,94 м³ самовільних рубок деревини, скоєних місцевими жителями. Розрахований розмір шкоди становив 2 151 555,71 грн [7]. У 2019 році зафіксовано вирубку бука червонолистої форми у місті Доброміль, який був ботанічною пам'яткою місцевого значення.

До схожих порушень можна віднести запланований у 2021 році навмисний перегін групою польських туристів позашляховиків територією РЛП «Верхньодністровські Бескиди», яке призведе до понівечення гірських доріг і цінних ландшафтів. Це пряме нехтування законів і природних цінностей об'єкта. Оскільки у парку відсутня служба охорони, боротись з системними порушеннями повинні екологи, місцеві лісники, громадськість та правоохоронні органи [39].

5) *відсутній дієвий механізм покарання за невиконання користувачами охоронних зобов'язань щодо територій ПЗФ, які знаходяться у їх підпорядкуванні і не мають власних адміністрацій;*

Вирішення зазначених проблеми передбачає вдосконалення системи екологічної освіти в освітніх закладах району, розроблення стратегічних екологічних програм ОТГ та району в цілому, стимулювання транскордонного співробітництва між природно-заповідними установами (обмін кращими практиками, спільні тренінги).

Важливе значення в підвищенні екологічної свідомості мешканців району мають відігравати природоохоронні установи: національні природні та

регіональні ландшафтні паки, оскільки екоосвітні та екологопросвітні заходи є важливим видом їхньої діяльності.

До прикладу, працівники РЛП «Верхньодністровські Бескиди» протягом 2020 року здійснили і організували таке: створено відео- та фото-матеріали; систематично публікуються статті природоохоронної тематики у районній газеті «Ваш Голос Прикарпаття» та виступи в ефірі радіостанції «Голос Прикарпаття»; проведено понад 100 заходів екологічного спрямування, серед яких: 47 екологічних занять, 13 екскурсій, 18 майстерок тощо; здійснено підготовку та друк буклету про рекреаційний потенціал парку [11].

На даний момент, стратегія розвитку ПЗФ району знаходиться у розробці після об'єднання районів в рамках програми децентралізації.

Сьогодні в межах району розроблено декілька туристичних маршрутів. Від міста Старий Самбір прокладено три еколого-туристичні маршрути, які охоплюють дві фізико-географічні зони – Передкарпаття і Карпати. Маршрути починаються з міста Старого Самбора в південному, південно-західному, західному напрямках та прокладені через фрагменти лісових масивів, які представлені поясом букових, ялицево-букових та буково-ялицевих порід, вік яких понад 100 років [24].

На першому південному маршруті (рис. 6.2.), крім фрагментів лісових масивів, є такі атракційні об'єкти: в м. Старий Самбір – церква Святого Миколая (1830 р.), пам'ятник Т.Г. Шевченкові (1964 р.), давньоруський могильник (XI ст. н. е.), братська могила воїнів УПА (1941– 1952 рр.); у с. Спас – давньоруське городище, руїни замку Данила Галицького (XIII ст.), руїни Свято-Преображенського монастиря (XIII ст.); у с. Бусовисько – церква Собору Пресвятої Богородиці (1780 р.) та дзвіниця (1788 р.), братська могила воїнів УПА (1944–1946 рр.); у с. Стрілки – церква Святого Євстахія (1792 р.) та дзвіниця (1792 р.), пам'ятник Б. Хмельницькому (1954р.); у с. Головецько церква Святого Івана Хрестителя (1890 р.) та церква Богоявлення Господнього (1898 р.), пам'ятник на честь скасування панщини (1848 р.). Радіальні маршрути такі: перший маршрут пролягає гірським масивом (г. Магура-Лімнянська (1022 м)), де

поширені букові ліси, а другий маршрут прокладено гірським лісовим масивом буково-ялицевих лісів (хребет Верх Оровий).

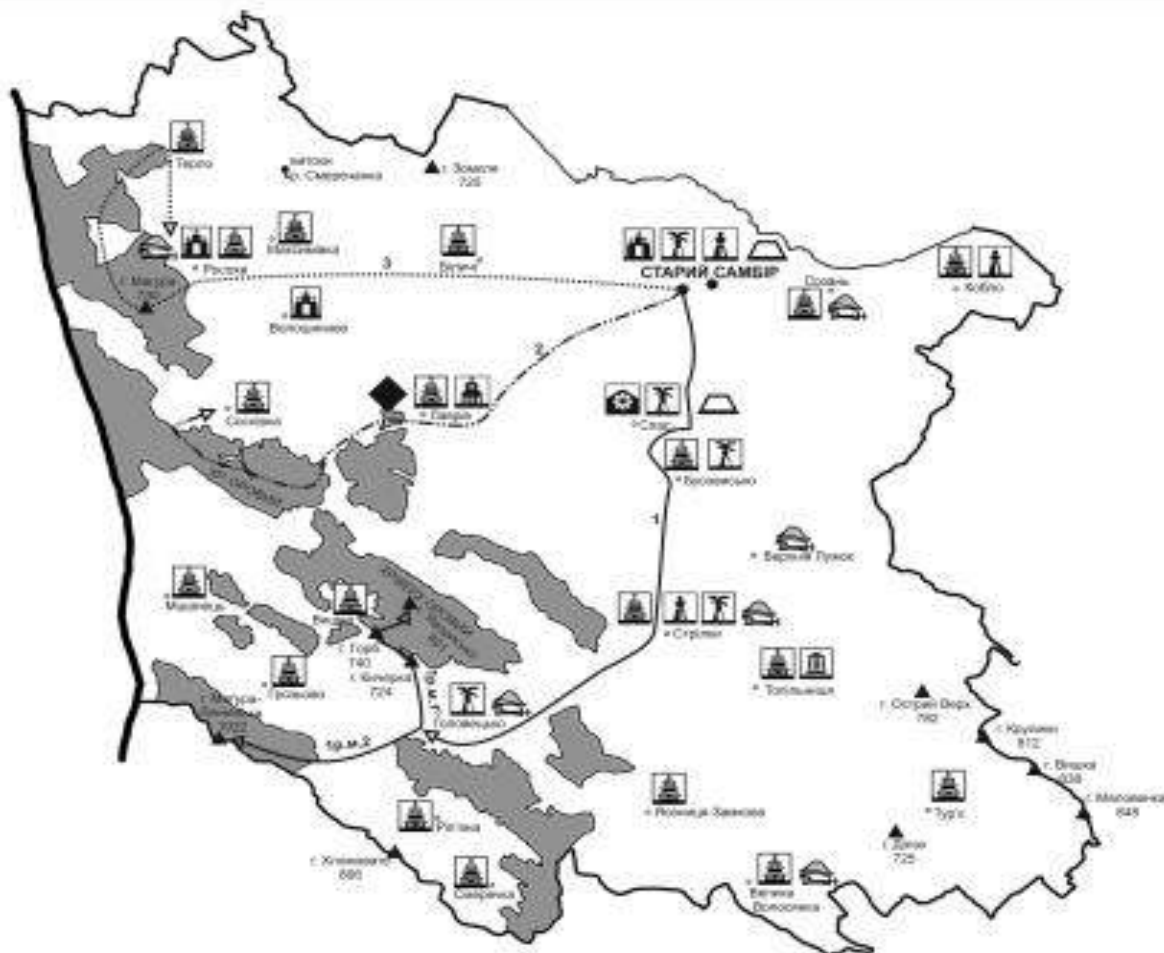

Рис. 1. ЕКОЛОГІЧНІ ТА ТУРИСТИЧНІ МАРШРУТИ В РЛП «ВЕРХНЬОДНІСТРОВСЬКІ БЕСКИДИ»

Умовні позначення:

Маршрути:

1. м. Старий Самбір - с. Старе - с. Буковецько - с. Стрипи - с. Головицко - р.м. №1 с. Магура-Паньківська (1022) - р.м. №2 зр. Верх Оровий
2. м. Старий Самбір - с. Лаврів - Рекреаційна зона «Кічка Востина» - хр. Оровий - с. Соснівка
3. м. Старий Самбір - с. Білічі - с. Розки - с. Магура (730) - с. Терло

Рис. 6.2. Екологічні та туристичні маршрути в РЛП «Верхньодністровські Бескиди» [24]

На другому маршруті, запропонованому від райцентру в південно-західному напрямку, є великі масиви буково-ялицевих та ялицевих лісів. Маршрут містить такі об'єкти: в с. Лаврів – монастир Святого Онуфрія –

зокрема, церква (XV ст.) та чернечі приміщення (XV ст.); рекреаційна зона «Велика волиця»; хребет Оровий; у с. Соснівка – церква Святого Архангела Михаїла (1798 р.).

Третій, західний маршрут пролягає через сосново-ялицеві масиви лісів та містить такі об'єкти: у с. Біличі – церква Святого Архангела Михаїла (1857 р.), у с. Росохи – церква Різдва Богородиці (XV–XVI ст.), дзвіниця (XIX ст.) та мури з брамою (XVIII ст.), г. Магура (730 м), у с. Терло – церква Різдва Пресвятої Богородиці (1872 р.) [24].

Також активно розвивається туризм в межах колишнього Турківського району. У цьому регіоні провідною природоохоронною установою тепер є НПП «Бойківщина».

Туристсько-екскурсійними являються історичні місця краю. Це Ужоцький перевал – місце перших боїв Українських січових стрільців; це окраїна села Свидник — місце першої присяги підрозділів УПА на вірність Україні і своєму народу. Наявні залишки військових городищ і сторожових поселень часів Київської і Галицько-Волинської держави. Цікавими для туристів є самі бойківські села, що розкинулися вздовж річок і потоків. У багатьох з них є чудові пам'ятки історії і архітектури. [50]

Серед екологічних маршрутів південного напрямку є маршрут через Верховинський Вододільний Хребет (рис. 6.3.). Виглядає він приблизно так: Сянки – Верховинський Вододільний Хребет (до гори Пікуй) – Гусне. Поблизу найвищокогірнішого села району Сянок знаходиться витік річки Сян. З села туристи прямують пішком по Вододілу до найвищої вершини не лише району, а й Львівщини загалом, гори Пікуй. Її висота становить 1408 м. На шляху туристів можуть вразити не лише краєвиди на Сколівські Beskidi, Закарпаття та Турківську верховину, а й чудовий рослинний світ, збережений завдяки місцевому ландшафтному заказнику «Пікуй».

Також пропонується маршрут на гору Маківка: Розлуч – Турка – Ільник – Багнувате – хребет Високий Верх – Козева – Половецьке – гора Маківка. Мотивація пройти маршрут, довжиною в 55 км, з'являється у туристів завдяки

можливості пройти через мальовничі місця Турківщини, побувати у місцях найменш доступних для людей, де рослинність та тваринний світ збереглися найкраще. [50]

Рис. 6.3. Еколого-туристичний маршрут через Верховинський Вододільний хребет [50]

ВИСНОВКИ

При дослідженні природо-заповідного фонду Самбірського району, мною було проаналізовано теоретико-методичні підходи, які використовуються при вивченні природно-заповідного фонду регіону; досліджено природні та лісогосподарські передумови формування мережі об'єктів ПЗФ у межах району; проаналізовано історію створення, структуру, якісний склад та мережу природно-заповідного фонду Самбірського району у розрізі природних ландшафтів; охарактеризовано природоохоронні та рекреаційні особливості природно-заповідних установ та інших об'єктів ПЗФ району, встановлені проблеми та перспективи функціонування мережі ПЗФ досліджуваної території.

Самбірський район був створений 17 липня 2020 року в процесі децентралізації адміністративно-територіального устрою України, шляхом об'єднання колишніх Турківського, Самбірського та Старосамбірського районів. Розташований в південно-західній частині Львівської області. На заході його межа збігається з державним кордоном Республіки Польща. Самбірщина – мальовничий край Прикарпаття, Карпат і рівнинних просторів Сянсько-Дністровського межиріччя. За ландшафтною картою Львівської області (Муха Б.П.,1999) у межах Самбірського району визначено дев'ять ландшафтів, що належать до п'яти груп: Опільської, Передкарпатської, Бескидської, Верховинської, Полонинської.

В межах району знаходиться безліч пам'яток природи, історії та культури. Незважаючи на вигідне географічне положення району, високий рекреаційний потенціал, інфраструктура туристичної індустрії на Самбірщині розвинена недостатньо, потребує значних інвестицій та капіталовкладень.

Важливе значення у районі відіграють лісогосподарські підприємства. До них відносяться Старосамбірське ДЛГП, Самбірський ЛГП «Галсільліс», ДП «Боринське ЛГП», ДП «Самбірський лісгосп», Турківське ДЛГП «Галсільліс», ДП «Старосамбірський лісгосп», ДП «Турківське лісове господарство». Власне на базі лісових земель цих підприємств організовано більшість природоохоронних територій району.

Перший природно-заповідний об'єкт на теренах Самбірського району було організовано у 1960 році. Це Міженецький парк – парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва загальнодержавного значення, який функціонує і до нині. Інші об'єкти ПЗФ створювались у 1984 році та у 90-х роках ХХ століття. Останнім на території району було організовано національний природний парк «Королівські Бескиди» у 2020 році.

Проаналізувавши структуру та мережу ПЗФ, визначив, що станом на 2021 рік на Самбірщині налічується 52 об'єкти та території природно-заповідного фонду різних рангів і п'яти категорій заповідання загальною площею 52773,95 га, що становить 16,2% від площі району. Об'єктами загальнодержавного значення є два національні природні парки («Бойківщина», «Королівські Бескиди»), один дендропарк «Рудківський», два заказники (ландшафтний «Пікуй» та гідрологічний «Чайковицький»), два парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва («Міженець» та «Самбірський»). Інші пам'ятки природи – місцевого значення: два регіональні ландшафтні парки («Надсянський» та «Верхньодністровські Бескиди»), 8 заказників, 25 пам'яток природи, 7 заповідних урочищ, три парки пам'ятки садово-паркового мистецтва.

У структурі ПЗФ за площею переважають регіональні ландшафтні парки (27964 га), які займають 53% у цій структурі. На другому і третьому місці відповідно розташовуються ННП (212307 га, 40% від площі ПЗФ) та заказники (3250,5 га, 6% від площі ПЗФ). Важливими у структурі ПЗФ Самбірського району є такі природно-заповідні установи як Національні природні парки «Бойківщина» та «Королівські Бескиди», Регіональні ландшафтні парки «Верхньодністровські Бескиди» та «Надсянський», оскільки за «Законом про ПЗФ України» (1992) вони є природо-заповідними установами. Вони беруть участь в організації природоохоронного менеджменту в регіоні, здійснюють природоохоронну, рекреаційну, екоосвітню діяльність.

Частка об'єктів, де запроваджено режим суворої заповідності (заповідні урочища) на території Самбірського району становить 2,67%. До територій із суворим режимом заповідності відносимо, передусім, площі заповідних урочищ.

До таких територій відносяться також ділянки заповідного режиму (заповідні зони) в межах НПП та РЛП. До цього часу заповідні зони в цих природно-заповідних установах чітко не виділені. У майбутньому частка заповідності буде вищою.

Коефіцієнт інсуляризованості ж становить 0,38, що означає, що природно-заповідний фонд району в основному представлений об'єктами із загальною площею більше 50 га. В цілому якісний склад ПЗФ району щодо виконання ним природоохоронної функції можна оцінити у 12 балів з 15 можливих.

Проведений нами картографічний аналіз мережі ПЗФ району з використанням ландшафтної карти території досліджень, показав, що усі ландшафти Самбірського району у тій чи іншій мірі представлені об'єктами ПЗФ. Найкраще охоплені охороною природні геосистеми гірської частини району. Зокрема, Бескидська група ландшафтів. Найменше представлені північні ландшафти, а саме Опільські та Передкарпатські.

Сьогодні провідними природоохоронними установами на території району є два національні природні парки та два регіональні ландшафтні парки, а також дендрологічний парк загальнодержавного значення.

Усі вони мають складну територіальну структуру, що ускладнює управління такими територіями. На теперішній час потребує реорганізації РЛП «Надсянський», оскільки його центральна частина увійшла до НПП «Бойківщина».

Найбільш цінними в природоохоронному аспекті на території району є ділянки старовікових (віком понад 100 років) букових, ялицево-букових та буково-ялицевих лісів. Тут наявні також червонокнижні види флори (беладонна звичайна, лілія лісова, баранець звичайний, лунарія оживаюча, плаун колючий, цибуля ведмежа та інші) і фауни (бурий ведмідь, кіт лісовий, рись, олень благородний, полоз ескулаповий, саламандра плямиста тощо), зберігаються раритетні деревостани з перевагою дуба скельного, дуба північного, смереки, бука, ялиці білої. Цінними для регіону є геолого-геоморфологічні об'єкти (Соколів камінь, печери, скелі) та гірські ландшафтні комплекси, що поширені в

межах Полонинського та Верховинського вододільного хребтів, Верхньодністровських Бескид.

Рекреаційна діяльність в межах району на теперішній час розвивається, передусім, завдяки діяльності працівників РЛП «Верхньодністровські Бескиди», РЛП «Надсянський» та НПП «Бойківщина». Зокрема, розроблено декілька туристичних маршрутів.

Від міста Старий Самбір прокладено три еколого-туристичні маршрути, які охоплюють дві фізико-географічні зони – Передкарпаття і Карпати. Також активно розвивається туризм в межах колишнього Турківського району. Серед екологічних маршрутів південного напрямку є маршрут через Верховинський Вододільний Хребет та на гору Пікуй.

В цілому до проблем функціонування системи природно-заповідного фонду району можна віднести такі:

1) Відсутність чітко визначеної стратегії розвитку заповідної справи на рівні новостворених об'єднаних територіальних громад (ОТГ), новоствореної Районної ради та Районної адміністрації. На теперішній час об'єкти ПЗФ підпорядковані різним державним установам, землевласникам і землекористувачам, а це ускладнює процес управління ними.

2) Низький рівень фінансового та матеріально-технічного забезпечення установ ПЗФ. Відсутність у природоохоронних установ Проектів організації їхньої території, які є головними планувальними документами для оптимального функціонування і розвитку національних природних та регіональних ландшафтних парків.

3) Проведення рубок лісу, зокрема санітарних. На нашу думку, в межах територій ПЗФ потрібно впроваджувати сучасні еколого безпечні лісгосподарські технології, а суцільні рубки проводити при ліквідації наслідків стихійних лих лише тоді, коли іншими способами неможливо добитися швидкого відновлення корінних деревостанів.

4) Низький рівень екологічної освіти та інформованості населення про територій та об'єкти природно-заповідного фонду району, що призводить до

конфліктів між інтересами збереження природного середовища та інтересами природокористування.

5) Відсутній дієвий механізм покарання за невиконання користувачами охоронних зобов'язань щодо територій ПЗФ, які знаходяться у їх підпорядкуванні і не мають власних адміністрацій.

Вирішення зазначених проблем передбачає вдосконалення системи екологічної освіти в освітніх закладах району, розроблення стратегічних екологічних програм ОТГ та району в цілому, стимулювання транскордонного співробітництва між природно-заповідними установами (обмін кращими практиками, спільні тренінги). Важливе значення в підвищенні екологічної свідомості мешканців району мають відігравати природоохоронні установи: національні природні та регіональні ландшафтні паки, оскільки екоосвітні та екологопросвітні заходи є важливим видом їхньої діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адміністративно-територіальний устрій України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://atu.decentralization.gov.ua/#>
2. Атлас Львівської області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://geoknigi.com/view_map.php?id=28
3. Боринське державне лісове господарство [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://borlis.com.ua/pro-nas.html>
4. Бук червонолистої форми. Вікіпедія – Вільна енциклопедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Декоративний_бук_червонолистої_форми
5. Верховна Рада. Законодавство України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/500-74-%D0%BF/page2#Text>
6. Все Медіа. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://vse.media>
7. Газета «Урядовий Кур'єр» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/koli-lis-rubayut-z-porushennyam-zakonodavstva-koli/>
8. Горбовий В. Стратегія сталого розвитку Старосамбірського району на 2008-2017 роки / В. Горбовий // Старосамбірська районна рада. – Старий Самбір, 2007.
9. Грищенко Ю.М. Основи заповідної справи: Навч. Посібник. Рівне: РДТУ, 2000.
10. Гродзинський М. Д Заповідна справа в Україні: Навч. Посіб/ Гродзинський М. Д, М.С. Стеценко. – Київ, Вид-во Географік, 2003
11. Департамент екології та природних ресурсів Львівської Обласної Держадміністрації [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://deplv.gov.ua>
12. Дочірнє підприємство «Самбірське лісове господарство» [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

https://sambirlis.lviv.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1&Itemid=30

13. Дочірнє підприємство «Турківське лісове господарство» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://turka-forestry.org>
14. Екологічний атлас Львівщини. За редакцією Б. М. Матолича. Львів, 2007, 68 с. іл..
15. Закон України “Про природно-заповідний фонд» N 2457-XII від 16.06.92 [Електронний ресурс]. – 1992. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-12>.
16. Заповідна справа: навч. посіб. / В.А. Андронов, Є.О. Варивода, Г.В. Тітенко. – Х.: НУЦЗУ, 2013. – 204 с.
17. Іванов Є. А. Природоохоронні ресурси / Брусак Віталій, Зінько Юрій, Кравчук Ярослав, Кричевська Діана, Сенчина Богдана, Шевчук Оксана // Геоєкологія Львівської області / Під редакцією Є. Іванова. – Львів: Простір-М, 2021. – С. 159–207. (підрозділи 1.5.1; 1.5.2; 1.5.3)
18. Киевский эколого-культурный центр [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ecoethics.ru/skolko-lesa-rubitsya-v-obektah-prirodno-zarovednogo-fonda-karpat>
19. Ковальчук І. П. Географічні закономірності територіального розподілу об’єктів природно-заповідного фонду Львівської області / І. П. Ковальчук, Є. А. Іванов, І. Б. Свідерко // Науковий вісник : зб. наук. – техн. праць Українського державного лісотехнічного університету / М-во освіти України, УкрДЛТУ. – Львів, 2004. – С. 51-62.
20. Концепція просторового планування [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://ua.convdocs.org/docs/index-142029.html>
21. Костюшин В., Василюк О., Норенко К., Плига А., Прекрасна Є., Коломицев Г., Фатікова М. Проблеми заповідної справи та ПЗФ Київської області / В. Костюшин, О. Василюк, К. Норенко, А. Плига, Є. Прекрасна, Г. Коломицев, М. Фатікова // – К.: НЕЦУ, 2012.

22. Кравчук Я., Зінько Ю. Рельєф Львівської області/ Львівська область: природні умови і ресурси: монографія/ за заг.ред. проф. М.М.Назарука. – Львів: Видавництво Старого Лева, 2018. С.55-85.
23. Крупін В. Є. Проблеми реалізації соціально-економічного потенціалу депресивних сільських територій (на прикладі Старосамбірського району Львівської області) / В. Є. Крупін, А. О. Максименко // Вісник Львівської комерційної академії. Серія економічна. - 2013. - Вип. 43. - С. 90-95. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlca_ekon_2013_43_19
24. Лабарткава В. Еколого-туристичні маршрути в рекреаційному ландшафтному парку «Верхньодністровські Бескиди» / Львівський державний університет фізичної культури імені Івана Боберського. – Львів, 2019.
25. Львів – місто натхнення [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://lviv1256.com/lists/podorozhuiemo-lvivshchynoiu-anomalne-mistse-ziskel-ta-kryvoho-lisu>
26. Львівська Обласна Державна Адміністрація [Електронний ресурс]. – режим доступу: <https://loda.gov.ua/>
27. Львівська область: природні умови та ресурси: монографія / за заг. ред. д-ра геогр. наук, проф. М. М. Назарука. — Львів: Видавництво Старого Лева, 2018. — 592 с.
28. Львівське обласне управління лісового та мисливського господарства [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://lvivlis.gov.ua/nature_reserve_fund_regional.
29. Медіа-Хаб «Твоє Місто» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://tvoemisto.tv/news/kudy_poihaty_na_vyhidni_zi_lvova_mistse_dlya_zakoh_anyh_u_gory_86348.html
30. Національний природний парк «Бойківщина» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://паркбойківщина.укр>

31. НПП «Королівські Бескиди». Офіційна сторінка Facebook [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.facebook.com/Національний-природний-парк-Королівські-Бескиди-104389441827073>
32. Офіційний сайт РЛП «Надсянський» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rlpnadsyansky.org.ua/ua/69/dijalnist-rlp-nadsjanskyj.html>
33. Погурельська Т. Львівська область. Географічний атлас. / Тетяна Погурельська., 2010. – 20 с.
34. Позняк С. П. Грунтознавство і географія ґрунтів : підручник. У двох частинах. Ч. 2. / С. П. Позняк. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2010. – 286 с.
35. Природно-заповідний фонд [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://pzf.land.kiev.ua/pzf12-1.html>
36. Природно-заповідний фонд. Екологічний паспорт Львівської області, 2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ecologia.lviv.ua>
37. Публічна кадастрова карта України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://map.land.gov.ua/?cc=4240572.310229479,6267678.198894661&z=6&l=pcm_pzf,kadastr&bl=ortho10k_all
38. Рідна природа [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ridnapriroda.wordpress.com>
39. РЛП «Верхньодністровські Бескиди». Офіційна сторінка Facebook [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://sambirrada.gov.ua/miscevesamovryaduvannya/>
40. Рудківський дендропарк. Вікіпедія – Вільна енциклопедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Рудківський_дендропарк
41. Самбірський район. Офіційний сайт Самбірської районної ради [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://sambirrada.gov.ua/miscevesamovryaduvannya/>
42. Старосамбірська районна рада [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sts-rrada.gov.ua/pro-rayon>.

43. Старосамбірське дочірнє підприємство «Галсільліс» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://galsillis.org.ua/pidporyadkovani-pidpryyemstva-/starosambirske-dochirnye-lisogospodarske-pidpryyemstvo-lgp-galsillis/>
44. Старосамбірський район. Вікіпедія – Вільна енциклопедія [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Старосамбірський>
45. Старосамбірський район. Загальна характеристика Старосамбірського району [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://stsambir.at.ua>.
46. Стратегія сталого розвитку Старосамбірського району до 2020 року / Старосамбірська районна рада. – Старий Самбір, 2018.
47. Студопедія [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://studopedia.com.ua>.
48. Теліш П. С. Антропогенна трансформація в лісах Верхньодністровських Бескидів і шляхи її оптимізації / П. С. Теліш // Вісник Львівського університету. Сер. географ. Вип. 37. – Львів, 2009. – С. 187-199.
49. Території та об'єкти природно-заповідного фонду України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://pzf.menr.gov.ua>
50. Тур Турка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://tourturka.in.ua/turystychni-marshruty>
51. Укрінформ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-tourism/2821790-tri-novi-lisovi-zakazniki-zavilisa-na-lvivsini.html>
52. Федерація органічного руху України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://organic.com.ua/proekt-zberezhennya-biologichnogo-riznomanittya-karpatskoi-chastini-basejnu-dnistra/korotka-harakteristika-regionu>
53. Форум Добромилі [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://dobromyl.org/forum>
54. Цись П. М. Геоморфологічні райони / П. М. Цись. Природа Львівської області [За ред. К. І. Генерчука]. – Львів: Видавництво Львівського університету. – С. 27-39.

55. Шаблій О.І., Муха Б.П., Гурин А.В., Зінкевич М.В. Географія: Львівська область / М. В. Зінкевич, А. В. Гурин, Б. П. Муха, І. О. Шаблій. – Львів: Пролог, 1998.
56. Юсипович І.: «Турківщина: за завістю століть», Львів: ВП «Край», 1993
57. EXplorer.lviv.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://explorer.lviv.ua/forum/index.php?topic=6978.0>
58. Lviv Website – Ukraine. Travel Tips [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.lvivlis.com.ua/uk/nature_reserve_fund_state/27.html
59. Zaxid.net [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zaxid.net/na_lvivshhini_stvoryat_natsionalniy_prirodniy_park_chaykovitskiy_n1297452